

การค้าแรงงานหมอนวดหญิงไทยในเกาหลีใต้

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2563

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Thai Massage Labor Exploitation in South Korea

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in International Relations

Department of International Relations

FACULTY OF POLITICAL SCIENCE

Chulalongkorn University

Academic Year 2020

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อสารนิพนธ์

การค้าแรงงานหมอนวดหญิงไทยในเกาหลีใต้

โดย

น.ส.นพรัตน์ พรหมจรรย์

สาขาวิชา

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กัลยา เจริญยิ่ง

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้รับสารนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต

คณะกรรมการสอบสารนิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(ดร.กรพินธุ์ พัวพันธ์สวัสดิ์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กัลยา เจริญยิ่ง)

..... กรรมการ

(ดร.ภาณุภัทร จิตเที่ยง)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

6280059424 : MAJOR INTERNATIONAL RELATIONS

KEYWORD: Thai Massage Labor, PHEE-NOI, Human Trafficking, Employment Permit System for Foreigner – EPS, Sex-Trafficking Commodity Chains, Sex Tourism, South Korea

Nopparat Prommajan : Thai Massage Labor Exploitation in South Korea. Advisor: Asst. Prof. Kalaya Chareonying, Ph.D.

This Individual Study examines the process of mobility Thai massage workers who are exploited within the sex-trafficking commodity chains. As a result, the massage workers faced various vulnerabilities that led to the problem of human trafficking in South Korea from 2004 – 2021. The aim of the study is to answer how Thai women who travelled to South Korea to be massage workers are exploited and involved in the process of human trafficking in South Korea? This is a qualitative research focusing on data analysis by interviewing with two groups of stakeholders: (1) 15 Thai women workers who were Thai massage workers in South Korea and (2) three governmental officials involved in giving assistance to illegal Thai workers in South Korea. Using Rhacel Salazar Parreñas' concepts for the International division of reproductive labor linked to the sex-trafficking commodity chains as the conceptual framework, it argues that Thai massage labor exploitation in South Korea is complex and involved many actors. Including exploitation of workers and human trafficking can occur in the sending countries, transit country, countries of destination and can occur during the process at the same time as well. In addition, the network of migrant recruiters has persuaded Thai women workers to travel illegally to make job easier and more convenient than travel to work through the government's labor mobility process. However, to solve the massage labor exploitation problem, we must take recommendations and comments from the Thai massage labor group as a guideline. Moreover, there should be a fair and equal representation of Thai labor quota between men and women. The legalization massage profession for foreign workers in South Korea as well as strict penalty to prosecute employers or recruiters on charge of human trafficking are also recommended.

Field of Study: International Relations

Student's Signature .....

Academic Year: 2020

Advisor's Signature .....

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณ ผศ.ดร. กัลยา เจริญยิ่ง อาจารย์ที่ปรึกษาที่คอยชี้แนะแนวทางการเขียนสารนิพนธ์ในรายละเอียดเชิงลึกที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ตั้งแต่การตีกรอบประเด็นศึกษา การใช้ภาษา และการจัดการกับชุดความคิดต่าง ๆ อย่างเป็นระบบแก่ผู้วิจัยเสมอมา ขอขอบคุณ อ.ดร. กรพินธุ์ พัวพันสวัสดิ์ และ อ.ดร. ภาณุภัทร จิตเที่ยง ประธานและกรรมการสอบสารนิพนธ์ ที่ได้ช่วยชี้แนะแนวทางที่เป็นการเสริมให้สารนิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยขอขอบคุณแรงงานหญิงไทย จำนวน 15 ท่าน และเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้อง (ท่าน อท.บัญชาฯ พี่ภูผาฯ และพี่เรไรฯ) เป็นอย่างสูง ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ซึ่งเป็นหัวใจหลักของงานชิ้นนี้

ผู้วิจัยขอขอบคุณมิตรภาพที่ดี และความช่วยเหลือจากเพื่อนร่วมรุ่น รวมทั้งขอขอบคุณพี่และน้อง ๆ ในที่ปรึกษาเดียวกันที่ช่วยกันลุ้น ช่วยกันอ่านงาน และคอยให้กำลังใจซึ่งกันและกันเสมอมา

และสิ่งที่สำคัญที่สุดคือ ผู้วิจัยขอขอบคุณครอบครัว ซึ่งเป็นผู้ที่คอยประคับประคองและให้กำลังใจแก่ผู้เขียนทุกครั้งที่เหนื่อยท้อแท้และหมดกำลังใจ

สุดท้ายนี้ หากมีข้อผิดพลาดประการใดเกิดขึ้นในสารนิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขอรับผิดขอต่อข้อผิดพลาดดังกล่าวไว้แต่เพียงผู้เดียว

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

นพรัตน์ พรหมจรรย์

สารบัญ

	หน้า
.....	ค
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญรูปภาพ.....	ช
บทนำ การค้าแรงงานหมอนวดหญิงไทยในเกาหลีใต้.....	1
ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
คำถามวิจัย.....	3
สมมติฐานการวิจัย.....	4
กรอบแนวคิดทฤษฎี.....	4
ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	8
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	11
ขอบเขตการศึกษา.....	11
วิธีการดำเนินวิจัย.....	11
โครงสร้างการนำเสนอในแต่ละส่วน.....	12
ส่วนที่สอง: สภาวะเปราะบางของแรงงานหมอนวดหญิงไทยข้ามชาติในเกาหลีใต้.....	13
ค่านิยมของคนอีสานกับประสบการณ์การทำงานเมืองนอก.....	15
เครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนย้ายแรงงานหญิงไทยกับการสร้างแรงงานดึงดูดฝึ้น้อย.....	17
สภาวะเปราะบางทางด้านสังคม.....	20

สภาวะเปราะบางทางด้านเศรษฐกิจ	22
สภาวะเปราะบางที่อยู่ภายในครัวเรือน (social domestic)	24
ส่วนที่สาม: ปัญหาการค้ำมนุษย์ที่ยังคงอยู่ในสังคมเกาหลีใต้	27
บทสรุปและข้อเสนอแนะจากแรงงานหมอนวดหญิงไทย	31
บรรณานุกรม	35
ประวัติผู้เขียน	39

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สารบัญรูปภาพ

หน้า

รูปภาพที่ 1 แผนผังแสดงห่วงโซ่อุปทานการค้าแรงงานหมอนวดหญิงไทยในเกาหลีใต้ 5

บทนำ

การค้าแรงงานหมอนวดหญิงไทยในเกาหลีใต้

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

“ไม่มีใครอยากเป็นผีน้อย แต่ด้วยความจำเป็นเพราะเรื่องปากท้องมันรอกันไม่ได้ ต่อให้โดนขูดรีดทุกทาง มันก็ต้องทนทำต่อไป แต่เกาหลีเขาก็แปลกนะ เขาต้องการแรงงานหมอนวดจำนวนมาก แต่กลับออกกฎหมายมาให้คนเกาหลีทำเท่านั้น ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าคนเกาหลีเองส่วนใหญ่เขาก็ไม่ทำงานแบบนี้ ในที่สุดพวกเราเลยต้องกลายเป็นแรงงานนอกระบบ สังคมเกาหลีก็ไม่ยอมรับ คนไทยด้วยกันเองก็ดูถูกพวกเรา”¹

เอ-หญิงไทยที่เคยเป็นแรงงานหมอนวดในเกาหลีใต้

หนึ่งในเสียงสะท้อนของแรงงานหมอนวดหญิงไทยในเกาหลีใต้ที่แสดงให้เห็นถึงชีวิตการทำงานของแรงงานหญิงไทยผิดกฎหมายในเกาหลีใต้ ภายใต้การเรียกขานว่า “ผีน้อย” ที่ไม่อาจทราบถึงที่มาอย่างแน่ชัดว่ามีการปฏิบัติใช้เป็นครั้งแรกเมื่อใด แต่สามารถคาดเดาจากความหมายได้ว่าเป็น “สภาพล่องหน”² ซึ่งเป็นคำที่แรงงานไทยในเกาหลีใต้ที่ไม่มีใบอนุญาตทำงาน (work permit) ใช้เรียกตนเองและคนที่มีสถานะเดียวกัน³ รวมทั้งแสดงให้เห็นถึงการแบ่งแยกระหว่างแรงงานข้ามชาติที่ถูกกฎหมายและผิดกฎหมายออกจากกัน⁴ ทั้งนี้ ภายใต้ปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นได้นำไปสู่ปัญหาการค้ามนุษย์จากการค้าแรงงานหมอนวดหญิงไทยในเกาหลีใต้ และเป็นปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นภายในห่วงโซ่การค้าแรงงานหญิง (Sex-Trafficking Commodity Chains) ซึ่งการใช้แรงงานบังคับและการบังคับให้แรงงานค้าประเวณี ถือเป็นส่วนหนึ่งของการแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมาย⁵ ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวพบได้ในหลายภูมิภาคทั่วโลก เช่น ตะวันออกกลาง เอเชียใต้ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และโดยเฉพาะเอเชียตะวันออกที่มีการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างก้าวกระโดด เป็นการเปิดโอกาสในการจ้างงาน ส่งผลให้มีแรงงานจากประเทศต่าง ๆ เคลื่อนย้ายเข้ามาทำงานเป็นแรงงานในภูมิภาคนี้

¹ Aea, interview by Author, *Thai Woman Workers to be 'Phee-Noi' in South Korea*, August 16, 2021.

² Don Thajaroensuk, "A Study of 'Illegal Workers' in South Korea" (Master Thesis of Department of Non-Governmental Organization Graduates School Chonnam National University, 2018), v-vi.

³ วรณา วรรณยางกูร, "ผีน้อยไทยในเกาหลีใต้ ทางรอดจากสังคมไร้ทางเลือก," *The 101.Word*, January 14, 2019, accessed July 10, 2021, <https://www.the101.world/little-ghost-in-south-korea/>.

⁴ Kannika Ussasarna and Penchan Pradubmook-Shererb, "Becoming the Little Ghost: the Social and Cultural Construction of Illegal Thai Migrat Workers in South Korea " *International Journal of Innovation, Creativity and Changes* 12, no. 10 (2020): 338.

⁵ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, *คู่มือการปราบปรามการค้ามนุษย์และคุ้มครองช่วยเหลือผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์* (2559), 2-3.

อย่างหนาแน่น โดยเฉพาะแรงงานไทยที่มีการเคลื่อนย้ายไปทำงานในเกาหลีใต้เป็นจำนวนมาก ในปัจจุบันพบว่า มีแรงงานไทยผิดกฎหมายในเกาหลีใต้สูงถึงประมาณ 150,000 คน และ “ตั้งแต่ปี 2017 เป็นต้นมา มีแรงงานไทยผิดกฎหมายที่เพิ่มขึ้นเป็นเท่าตัวจาก 68,449 คน เป็น 152,439 คน”⁶ และประเด็นดังกล่าวกำลังกลายเป็นปัญหาที่สร้างความท้าทายต่อการคุ้มครองคนไทยอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะประเด็นปัญหาการค้ามนุษย์ ทั้งนี้ จากจำนวนแรงงานไทยผิดกฎหมายข้างต้น ได้มีการระบุว่า “ในปี 2021 มีจำนวนแรงงานหญิงไทยที่เดินทางไปทำงานเป็นแรงงานผิ้น้อยสูงถึงประมาณ 50,000 คน และอาชีพที่นิยมทำมากที่สุด คือ หมอนวด”⁷ ในปัจจุบันนับได้ว่าเป็นสถิติแรงงานหญิงไทยข้ามชาติผิดกฎหมายที่มีเป็นจำนวนมากที่สุดในโลก และจากสถิติดังกล่าวข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงอุปสงค์และอุปทานการจ้างแรงงานหญิงต่างชาติของเกาหลีใต้เพื่อมาทดแทนแรงงานภายในประเทศที่ไม่นิยมทำกัน และไทยนับเป็นหนึ่งในประเทศที่มีชื่อเสียงด้านการนวด ดังนั้นแรงงานหมอนวดหญิงไทยจึงเป็นที่ต้องการของตลาดแรงงานในภาคอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและการบริการค่อนข้างสูงในเกาหลีใต้ โดยเฉพาะการท่องเที่ยวทางเพศ (sex tourism)⁸

กว่าหนึ่งทศวรรษที่ผ่านมา นับตั้งแต่เกาหลีใต้และไทยได้มีการประสานความร่วมมือจัดส่งแรงงานไทยไปเกาหลีใต้ผ่านนโยบาย Employment Permit System for Foreigner - EPS เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดอัตราสัดส่วนของแรงงานผู้หญิงที่เดินทางไปทำงานอย่างผิดกฎหมายในเกาหลีใต้มากกว่าแรงงานผู้ชาย อันเนื่องมาจากปัญหาการจัดสรรอัตราจ้างแรงงานที่ไม่เป็นธรรมระหว่างเพศชายและเพศหญิง ทั้งที่ในสภาพความเป็นจริงของการจ้างงานในตลาดแรงงานของเกาหลีใต้ มีความจำเป็นที่จะต้องพึ่งพาแรงงานหมอนวดหญิงข้ามชาติ ซึ่งเป็นแรงงานผิดกฎหมาย และเป็นแรงงานราคาถูกจำนวนมาก เพื่อตอบสนองต่อความต้องการในการพยายามรักษาโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ⁹ การค้าแรงงานหมอนวดหญิงไทยในเกาหลีใต้นับเป็นส่วนหนึ่งของระบบห่วงโซ่อุปทานการค้าแรงงานหญิงที่ถูกทำให้กลายเป็นสินค้าซึ่งมีลักษณะซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับหลายตัวแสดงทั้งรัฐ นายหน้าจัดหางานข้ามชาติ ผ่านระบบเครือญาติ (social family) และเครือข่ายทางสังคมออนไลน์ (social network) นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการ ตั้งแต่กระบวนการจัดหาแรงงานเข้าสู่ห่วงโซ่อุปทาน และพบว่ากลไกการผลิตในขั้นตอนสุดท้ายมีตลาด

⁶ สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงโซล, ข้อมูลสถานการณ์ตลาดแรงงานไทยในเกาหลีใต้ และข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาแรงงานไทยลักลอบทำงานในเกาหลีใต้ ประจำปี 2564, 2564, กระทรวงการต่างประเทศ. 2.

⁷ Ibid.

⁸ Rarai Noiwiset, interview by Author, Coordinator to Take Care of Thai labors who are suffering in overseas (South Korea, Middle East and Taiwan), April 20, May 28 2021.

⁹ Ibid.

(market of sex tourism) เป็นปลายทางของห่วงโซ่อุปทานนี้¹⁰ และภายในกระบวนการเคลื่อนย้ายแรงงานหมอนวดหญิงไทยสู่เกาหลีใต้นั้นพบปัญหาการค้ามนุษย์ที่นับวันยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้นจากการใช้แรงงานบังคับและบังคับให้ค่าประเวณี ส่งผลให้แรงงานหมอนวดหญิงไทยเหล่านี้ถูกขูดรีดสะท้อนให้เห็นถึงสภาวะเปราะบางของแรงงานเหล่านี้ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และในระดับหน่วยครัวเรือน (social domestic) จากการถูกทำทารุณกรรมและต้องเผชิญกับความรุนแรงในรูปแบบต่าง ๆ และต้องทนรับกับสภาพดังกล่าวอย่างไม่มียุติ นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์แรงงานหญิงไทยที่เคยเป็นหมอนวดในเกาหลีใต้ข้างต้นพบว่า แรงงานหมอนวดในสังคมเกาหลีใต้มักไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมโดยรวมทั้งไทยและเกาหลีใต้ ถูกทำให้มีสถานะต่ำสุดทางสังคมรวมทั้งตกอยู่ในสถานะของการถูกทำให้มีความล่องหนมากที่สุด ผ่านการเป็นแรงงานที่เกาหลีใต้ต้องการ แต่ไม่มีนโยบายใดมารองรับการทำงานอย่างเหมาะสม¹¹

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมีข้อสังเกตสองประการต่อปัญหาดังกล่าว ประการแรก แรงงานหญิงไทยที่เดินทางไปทำงานนวดในเกาหลีใต้ ต้องเผชิญกับการขูดรีดแรงงานที่สะท้อนให้เห็นถึงสภาวะเปราะบางของแรงงานหญิงข้ามชาติทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และระดับหน่วยครัวเรือน ประการที่สอง กระบวนการจัดหาแรงงานของนายหน้าจัดหางานข้ามชาติผ่านระบบเครือข่ายหรือบริษัทจัดหางานบนระบบเครือข่ายสังคมออนไลน์เพื่อป้อนแรงงานเข้าสู่ห่วงโซ่อุปทาน มีความซับซ้อนและมีหลายตัวแสดงเข้ามาเกี่ยวข้อง ได้นำพาให้แรงงานหมอนวดหญิงไทยตกเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการการค้ามนุษย์ที่ได้ก่อให้เกิดพลวัตที่แตกต่างไปจากรูปแบบตามลำดับขั้นของการเข้าสู่กระบวนการการค้ามนุษย์ในสภาวะปกติ กล่าวคือ ได้ก่อให้เกิดการขูดรีดแรงงานและการค้ามนุษย์ที่สามารถเกิดขึ้นได้ทั้งในประเทศต้นทาง ประเทศทางผ่าน และประเทศปลายทาง หรืออาจจะเกิดขึ้นในระหว่างกระบวนการในเวลาเดียวกันก็ได้

คำถามวิจัย

แรงงานหญิงไทยที่เดินทางไปทำงานนวดในเกาหลีใต้ถูกขูดรีดและตกเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการการค้ามนุษย์ในเกาหลีใต้ได้อย่างไร

¹⁰ Nadia Shapkina, "The International Division of Reproductive Labor and Sex- Trafficking Commodity Chains," in *Gendered Commodity Chains: Seeing Women's Work and Households in Global Production*, ed. Wilma A. Dunaway (Redwood City: Stanford University Press, 2013), 1909-98.

¹¹ Phupha Sutthi, interview by Author, *Head of Assistance for Thai People in Despair Abroad (Phee-Noi, Berries Picking Workers, Fisherman)*, April 16, July 6 2021.

สมมติฐานการวิจัย

แรงงานหญิงไทยส่วนใหญ่ถูกขูดรีดแรงงานและถูกนำพาเข้าสู่กระบวนการการค้ามนุษย์จากการที่เมื่อเดินทางไปถึงเกาหลีใต้แล้วมีการเปลี่ยนรูปแบบงานหรือนายจ้างเกิดขึ้น เป็นผลทำให้เกิดพลวัต (dynamics) ที่แตกต่างไปจากการอธิบายถึงรูปแบบหรือขั้นตอนของกระบวนการการค้ามนุษย์ในลักษณะปกติ โดยเป็นการสนับสนุนให้เกิดการขูดรีดแรงงานและการค้ามนุษย์ทั้งในประเทศต้นทางและปลายทาง และเกิดขึ้นระหว่างกระบวนการในเวลาเดียวกันผ่านการที่แรงงานบางส่วนมีความตั้งใจ (intentions) ที่จะไปทำงานอย่างหนึ่ง แต่ถูกนำพาหรือถูกกระตุ้นให้ไปทำงานอีกอย่างหนึ่ง นับเป็นการกดขี่แรงงานผู้หญิงผ่านกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในห่วงโซ่อุปทานการค้าแรงงานหมอนวดหญิงไทยที่ถูกทำให้กลายเป็นสินค้า (Sex-Trafficking Commodity Chains)

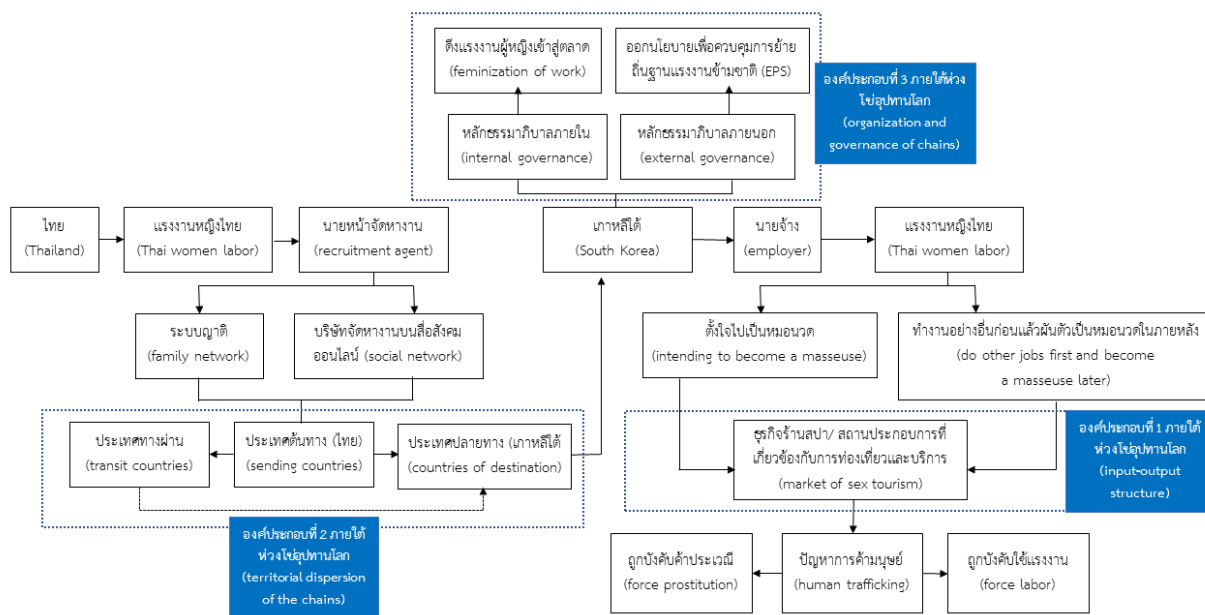
กรอบแนวคิดทฤษฎี

ห่วงโซ่อุปทานการค้าแรงงานหญิง (Sex-Trafficking Commodity Chains) เป็นโครงข่ายในลักษณะข้ามชาติ โดยมุ่งเน้นไปที่การพิจารณาถึงแง่มุมทางเพศสภาพที่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม¹² กล่าวคือ ทำให้เกิดการแบ่งงานกันทำระหว่างเพศชายและเพศหญิงในระดับโลก (The International Division of Reproductive Labor) และนำมาซึ่งการล่องหนของผู้หญิง (women's invisibility) หรือการที่สังคมโลกไม่ได้มองเห็นถึงคุณค่าของผู้หญิง ซึ่งแนวคิดดังกล่าวถูกฝังอยู่ภายใต้บทบาทหน้าที่ของความเป็นผู้หญิงในภาระงานต่าง ๆ เช่น หน้าที่ในการผลิตประชากรในรุ่นถัดไปเพื่อป้อนเข้าสู่ระบบตลาดแรงงาน รวมถึงงานบ้าน ตลอดจนการดูแลผู้สูงอายุและการขัดเกลาทางสังคมของเด็ก (productive and reproductive labor) นับเป็นความสัมพันธ์ทางเพศที่ไม่เท่าเทียมกันที่เป็นตัวกระตุ้นให้ผู้หญิงจากที่เคยทำงานในบ้านจำเป็นต้องออกไปทำงานนอกบ้าน¹³ ซึ่งท้ายที่สุด แรงงานผู้หญิงเหล่านี้ถูกลดทอนคุณค่าและถูกทำให้มีสถานะที่ต่ำที่สุดทางสังคม เอื้อประโยชน์ให้หลายตัวแสดงสามารถดึงแรงงานเหล่านี้ป้อนเข้าสู่ระบบตลาดแรงงานมากขึ้นและถูกทำให้กลายเป็นสินค้า โดยเฉพาะอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทางเพศ (sex tourism)¹⁴ การค้าแรงงานหมอนวดหญิงไทยในเกาหลีใต้ นับเป็นส่วนหนึ่งของระบบห่วงโซ่อุปทานการค้าแรงงานหญิงที่ถูกทำให้กลายเป็นสินค้า ซึ่งมีลักษณะซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับหลายตัวแสดง

¹² Shapkina, "The International Division of Reproductive Labor and Sex- Trafficking Commodity Chains," 190.

¹³ Rhacel Salazar Parreñas, *The International Division of Reproductive Labor, Servants of Globalization Migration and Domestic work*, (Stanford, California: Stanford University Press, 2015), 28-29.

¹⁴ Shapkina, "The International Division of Reproductive Labor and Sex- Trafficking Commodity Chains," 193-98.

รูปภาพที่ 1 แผนผังแสดงห่วงโซ่อุปทานการค้าแรงงานหมอนวดหญิงไทยในเกาหลีใต้¹⁵

จะเห็นได้จากรูปภาพที่ 1 ห่วงโซ่อุปทานการค้าแรงงานหมอนวดหญิงไทยในเกาหลีใต้ เริ่มต้นที่ขั้นตอนการจัดหาแรงงานเข้าสู่ห่วงโซ่ โดยนายหน้าจัดหางานอาจจะอยู่ในประเทศต้นทางซึ่งเป็นประเทศเดียวกันกับแรงงานหรือเป็นประเทศปลายทางซึ่งเป็นคนละประเทศกับแรงงานก็ได้ และอาจเป็นได้ทั้งญาติ (social family) และบริษัทจัดหางานบนสื่อสังคมออนไลน์ (social network) ทั้งนี้เป็นลักษณะของการดำเนินการเพื่อนำพาแรงงานหญิงข้ามชาติเข้าสู่เกาหลีใต้ และได้รับการจ้างงานโดยนายจ้างหรือสถานประกอบการที่เจ้าของส่วนใหญ่เป็นคู่สามี-ภรรยา ซึ่งมีสัญชาติเกาหลีใต้และไทย เมื่อแรงงานหญิงไทยเดินทางถึงเกาหลีใต้ รูปแบบการทำงานภายหลังการจ้างงาน สามารถจำแนกได้เป็น 2 กรณี กล่าวคือ (1) แรงงานหญิงไทยที่ตั้งใจไปทำงานนวดตั้งแต่แรก และ (2) แรงงานหญิงไทยที่ตั้งใจไปทำงานอย่างอื่นแล้วผันตัวเป็นหมอนวดในภายหลัง แต่ทั้งสองกรณีต่างก็มีจุดร่วมที่เหมือนกันคือ มีการเปลี่ยนนายจ้างหรือเปลี่ยนสถานที่ทำงานไปเรื่อย ๆ เพื่อหลบหนีการถูกจับกุมโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจท้องถิ่นในเกาหลีใต้ ดังนั้น จะเห็นได้ว่ารูปแบบการทำงานทั้ง 2 กรณีนี้ได้ก่อให้เกิดความเสี่ยงต่อตัวแรงงานรอบด้านและส่งผลให้แรงงานถูกขูดรีดมากขึ้น เช่น การได้รับบาดเจ็บหรือเสียชีวิตระหว่างการทำงาน การถูกเนรเทศพร้อมกับถูกขึ้นบัญชีดำ (black list) ห้ามเข้า

¹⁵ แผนผังนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดองค์ประกอบหลัก 3 ประการของกรวิเคราะหการค้าประเวณีภายใต้ห่วงโซ่อุปทานโลกมาปรับให้สอดคล้องกับสารนิพนธ์ โดยผู้อ่านสามารถเข้าถึงแนวคิดองค์ประกอบดังกล่าว ได้ที่ Shapkina, "The International Division of Reproductive Labor and Sex- Trafficking Commodity Chains," 193-98. อ้างอิงในงานเขียนของ Gereffi 1994.

ประเทศเป็นเวลาหลายปี¹⁶ ไม่สามารถเข้าถึงบริการด้านสุขภาพได้เนื่องจากเป็นแรงงานผิดกฎหมาย¹⁷ หรือตกเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการการค้ามนุษย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้จากการถูกคุกคามทางเพศจากนายจ้าง¹⁸ หรือถูกบังคับให้ค้าประเวณีร่วมด้วย¹⁹ เป็นต้น

ซึ่งส่วนนี้ผู้วิจัยใช้องค์ประกอบหลัก 3 ประการของการวิเคราะห์ห่วงโซ่อุปทานโลก (global commodity chains)²⁰ เพื่อนำมาอธิบายประกอบเสริมในมิติการเคลื่อนย้ายแรงงานหญิงไทยภายในห่วงโซ่การค้าแรงงานหมอนวดในเกาหลีใต้ ดังนี้ (1) โครงสร้างที่ติดตามการหมุนเวียนสินค้าภายในห่วงโซ่ (input-output structure) สถานประกอบการหลายแห่งที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและการบริการในเกาหลีใต้ได้ทำหน้าที่ส่งผู้รับบริการไปยังจุดหมายปลายทางเพื่อให้บริการการท่องเที่ยวทางเพศ (sex tourism) มากขึ้นในปัจจุบัน ผ่านการเปิดธุรกิจร้านสปาในเกาหลีใต้ที่นับได้ว่าเป็นแหล่งรวมแรงงานหญิงผิดกฎหมายราคาถูกที่มีการแฝงการค้าบริการทางเพศร่วมด้วย และนำมาซึ่งรายได้มหาศาลของสถานประกอบการดังกล่าว โดยนายหน้าจัดหางานข้ามชาติได้นำพาแรงงานหญิงไทยจำนวนมากเข้าสู่เกาหลีใต้ เนื่องจากแรงงานผู้หญิงเหล่านี้นับได้ว่าเป็นเพศที่มีความอ่อนไหวทางอารมณ์สูง สามารถตอบสนองต่อความต้องการในด้านความรักได้ดีที่สุด และเป็นแรงงานที่สามารถสร้างผลกำไรได้มากที่สุด ดังนั้น จึงนำมาซึ่งการที่ผู้หญิงเหล่านี้ถูกทำให้กลายเป็นสินค้าเพื่อป้อนเข้าสู่ระบบตลาดแรงงานมากขึ้น (feminization of work)²¹ (2) การกระจายของอาณาเขตภายในห่วงโซ่ (territorial dispersion of the chains) ประกอบไปด้วยปัจจัยที่ตั้งทางภูมิศาสตร์สามประการ กล่าวคือ ประเทศที่ส่ง ประเทศทางผ่าน และประเทศปลายทาง²² สำหรับกรณีของการเคลื่อนย้ายแรงงานหมอนวดหญิงไทยเข้าสู่เกาหลีใต้นั้น บางกรณีไม่ได้เกิดขึ้นจากการจัดส่งแรงงานจากไทยไปยังเกาหลีใต้ผ่านนายหน้าจัดหางานข้ามชาติโดยตรง แต่มีการนำพาแรงงานหญิงไทยไปยังประเทศที่สองก่อน ซึ่งเป็นประเทศทางผ่านในกลุ่มภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ค่อนข้างสูงกว่าไทย เนื่องจากเป็นการ

¹⁶ Monet Stokes, "Migrants Are Doing the Jobs South Koreans Sneer At," *Foreign Policy*, January 28, 2021, accessed July 12, 2021, <https://foreignpolicy.com/2021/01/28/south-korea-migrant-workers/>.

¹⁷ Kai, interview by Author, *Thai Woman Workers to be 'Phee-Noi' in South Korea*, April 23, 2021.

¹⁸ Sri, interview by Author, *Thai Woman Workers to be 'Phee-Noi' in South Korea*, March 24, 2021.

¹⁹ Pook, interview by Author, *Thai Woman Workers to be 'Phee-Noi' in South Korea*, April 22, 2021.

²⁰ Shapkina, "The International Division of Reproductive Labor and Sex- Trafficking Commodity Chains," 193-98.

²¹ Melissa Cook-Reynolds and Nancy Zukewich, "The Feminization of Work," *Canadian Social Trends*, no. 11-008 (2004): 24-28.

²² Shapkina, "The International Division of Reproductive Labor and Sex- Trafficking Commodity Chains," 196-97.

เดินทางในระยะใกล้และไม่จำเป็นต้องลงทุนค่านายหน้าที่สูงมากนัก เช่น มาเลเซีย สิงคโปร์ เป็นต้น แต่ภายหลังจากที่ทำงานได้สักระยะหนึ่งแล้ว เมื่อแรงงานเหล่านี้มีรายได้มากพอ นายหน้าจัดหางานข้ามชาติจะชักชวนให้แรงงานนำรายได้ดังกล่าวไปลงทุนต่อยอดเป็นค่านายหน้าในการช่วยอำนวยความสะดวกและให้ความช่วยเหลือเพื่อเดินทางไปทำงานนวดในประเทศอื่น ๆ²³ ที่กำลังอยู่ในกระแสหรือกำลังเป็นที่นิยมต่อไป และ (3) โครงสร้างการกำกับดูแลที่อธิบายถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจภายในห่วงโซ่ (organization and governance of chains) อันเป็นการกล่าวถึงการประกาศใช้นโยบายหรือมาตรการใด ๆ เช่น Employment Permit System for Foreigner - EPS²⁴ ทั้งจากไทยและเกาหลีใต้ที่ส่งผลกระทบต่อ การเคลื่อนย้ายแรงงานหมอนวดหญิงไทย ตามหลักธรรมาภิบาลภายใน การค้ามนุษย์เป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย และผู้หญิงที่ทำงานเป็นหมอนวดมักถูกต่อต้านอยู่เสมอ แต่อย่างไรก็ตาม ห่วงโซ่อุปทานการค้าแรงงานหมอนวดหญิงทั่วโลกในปัจจุบัน สะท้อนให้เห็นว่าในความเป็นจริง รัฐยังคงดำเนินการป้อนแรงงานเหล่านี้เข้าสู่ระบบตลาดอย่างต่อเนื่อง²⁵ แต่สำหรับการใช้หลักธรรมาภิบาลภายนอกผ่านการออกนโยบายหรือมาตรการใด ๆ ที่เกาหลีใต้และไทยพยายามสร้างขึ้นมาเพื่อต้องการการควบคุมการย้ายถิ่นฐานของแรงงานข้ามชาติอย่างเป็นระบบนั้น ถึงแม้ว่าในปัจจุบันจะมีเทคโนโลยีที่สามารถช่วยให้การเดินทางและการสื่อสารระหว่างประเทศเป็นเรื่องง่าย แต่กลับกลายเป็นการขัดขวางและเป็นอุปสรรคต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานหมอนวดหญิงไทยเข้าสู่เกาหลีใต้เป็นอย่างมาก เนื่องจากแรงงานเหล่านี้ถูกทำให้กลายเป็นแรงงานนอกระบบในท้ายที่สุด

จะเห็นได้ว่า ภายในห่วงโซ่อุปทานการค้าแรงงานหญิงข้ามชาตินี้ มีการดำเนินการผ่านตัวแสดงที่มีความหลากหลายไม่ว่าจะเป็นรัฐ นายหน้าหรือนายจ้างผ่านเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติที่ได้ก่อให้เกิดปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการบังคับค้าประเวณี การใช้แรงงานบังคับที่นำไปสู่ปัญหาการค้ามนุษย์ของแรงงานหมอนวดหญิงไทย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเลือกใช้แนวคิดดังกล่าวเพื่อเป็นกรอบวิเคราะห์ถึงกระบวนการที่ทำให้แรงงานหญิงไทยเหล่านี้ตกเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาการค้ามนุษย์จากการที่รัฐเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในแง่ของการออกนโยบายที่ไม่เอื้อให้แรงงานหมอนวดหญิงไทยสามารถเป็นแรงงานถูกกฎหมายได้

²³ Noiwiset, interview.

²⁴ Shapkina, "The International Division of Reproductive Labor and Sex- Trafficking Commodity Chains," 197-98.

²⁵ Sutthi, interview.

ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

งานวิชาการเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายแรงงานไทยไปต่างประเทศ รวมทั้งปัญหาแรงงานไทยผิดกฎหมายในต่างประเทศ ตลอดจนรูปแบบการเดินทางไปทำงานในเกาหลีได้นั้น จะถูกแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ (1) การย้ายถิ่นฐานไปทำงานในต่างประเทศ (2) การเคลื่อนย้ายแรงงานผู้หญิงในกระแสโลกาภิวัตน์ และ (3) การเคลื่อนย้ายแรงงานไทยไปเกาหลีใต้ โดยสามารถสรุปประเด็นที่เกี่ยวข้องได้ดังนี้

ในงานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นฐานเพื่อไปทำงานในต่างประเทศ มีข้อค้นพบว่าการเคลื่อนย้ายแรงงานหรือการอพยพย้ายถิ่นฐานอย่างผิดกฎหมายมักถูกรวมเป็นส่วนหนึ่งของการย้ายถิ่นฐานทางเศรษฐกิจ มีการคาดหวังว่าจะได้รับค่าตอบแทนที่ดีกว่า และปัจจัยรอบตัวแรงงานล้วนมีส่วนเกี่ยวข้องในการตัดสินใจอพยพย้ายถิ่น เช่น ปัญหาหนี้สินในครอบครัว²⁶ แต่อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารายได้จะมีส่วนสำคัญในการตัดสินใจ แต่ปัจจัยอื่น ๆ เช่น ช่องว่างทางกฎหมาย บทลงโทษที่ไม่ได้รุนแรงมากนัก และการเข้าถึงสื่อออนไลน์ ล้วนส่งผลให้แรงงานจำนวนมากต้องการย้ายถิ่นฐานเพื่อไปทำงานในต่างประเทศเพิ่มขึ้น²⁷ นอกจากนี้การเคลื่อนย้ายแรงงานในปัจจุบัน ได้ก่อให้เกิดเป็นคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำที่ผิดกฎหมายหรือการอพยพย้ายถิ่นฐานโดยไม่มีเอกสารรองรับ²⁸ และ “การย้ายถิ่นฐานที่ผิดกฎหมายในปัจจุบัน สามารถจำแนกได้เป็น 4 รูปแบบ คือ (1) การข้ามพรมแดนระหว่างประเทศที่ผิดกฎหมาย (illegal international borders crossing) (2) การพำนักอาศัยเกินกำหนด (overstaying visa) (3) การทำงานที่ผิดกฎหมาย (illegal work) และ (4) การพำนักอยู่อย่างผิดกฎหมายเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของกฎหมายและข้อบังคับ (illegal stay to changes of laws and regulations) ในปัจจุบัน”²⁹

นอกจากนี้ บริบทการเคลื่อนย้ายแรงงานผู้หญิงในกระแสโลกาภิวัตน์ ส่งผลให้มีการก่อตัวของแนวคิดห่วงโซ่งานดูแลในระดับโลก เป็นหนึ่งในปรากฏการณ์การย้ายถิ่นฐานและการเคลื่อนย้ายเพื่อการทำงานของแรงงานผู้หญิงที่ชัดเจนที่สุดในปัจจุบัน และมีความเชื่อมโยงอยู่กับเครือข่ายข้ามชาติโดยมีครอบครัวเป็นส่วนสำคัญซึ่งทำหน้าที่ถ่ายทอดงานดูแลที่ทำให้สภาพความเป็นชาย

²⁶ พัชรารัตน์ วงศ์บุญสิน, *การย้ายถิ่น: ทฤษฎีและความเป็นไปได้ในเอเชีย* (กรุงเทพฯ: วิทยาลัยประชากรศาสตร์, 2553), 2.

²⁷ นิมนตรา สีเสน, "การเคลื่อนย้ายแรงงานของไทยกับสถานะผิดกฎหมายในเกาหลีใต้," *วารสารสังคมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย* 31,1 (2562): 145-46.

²⁸ Thajaroensuk, "A Study of 'Illegal Workers' in South Korea," 8.

²⁹ Ayman Zhroy, "A Proposal Framwork for the Study of Illegal Migration," *Egyptian Society for Migration Studies*, no. 2011-01 (2011): 1-18.

และหญิงถูกทำให้มีความแตกต่างกัน³⁰ แต่อย่างไรก็ตามในโลกยุคโลกาภิวัตน์ทำให้เกิดช่องว่างทางความรู้เกี่ยวกับการอพยพย้ายถิ่นฐานที่มากขึ้นของผู้หญิงจากประเทศยากจนไปสู่ประเทศที่ร่ำรวยกว่า โดยการทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงเด็ก สาวใช้ และบางครั้งก็เป็นผู้ให้บริการทางเพศเพื่อการอยู่รอด แต่สิ่งเหล่านี้ได้มีบทบาทสำคัญทางเศรษฐกิจที่ทำให้เกิดการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างประเทศผู้รับและผู้ส่งแรงงาน นำมาซึ่งความต้องการแรงงานผู้หญิงข้ามชาติจำนวนมากทั่วโลกในปัจจุบัน³¹ รวมทั้งระบบเศรษฐกิจโลกในปัจจุบันมีการดึงงานบริการหรืองานดูแลในระดับโลกของผู้หญิงในโลกที่สามเพื่อมาเติมเต็มในสิ่งที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นบทบาทของผู้หญิงในโลกที่หนึ่ง ล้วนแล้วแต่เป็นการส่งเสริมให้เกิดการอพยพเพื่อความอยู่รอด³² ที่สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของแรงงานหญิงไทยที่ตกอยู่ในสถานะสมองโหล เป็นผลให้ผู้หญิงจำนวนหนึ่งจำเป็นต้องอพยพย้ายถิ่นฐานจากประเทศกำลังพัฒนาเพื่อการพัฒนาประเทศ และถึงแม้ว่าผู้หญิงส่วนใหญ่จะรู้สึกว่าคุณต้องเป็นผู้รับผิดชอบในฐานะที่เป็นเสาหลักของครอบครัว แต่พวกเขาต้องซ่อนไว้ซึ่งความรู้สึกผิดที่ต้องลาจากครอบครัวเช่นเดียวกัน³³

แรงงานผู้หญิงเป็นตัวละครสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจโดยเฉพาะในแรงงานนอกระบบ (informal sector) ที่มีความแตกต่างจากแรงงานในระบบ (formal sector) กล่าวคือ แรงงานนอกระบบมักได้ค่าจ้างน้อย และไม่มีสวัสดิการใด ๆ มารองรับ ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว สังคมโลกในปัจจุบันถูกขับเคลื่อนทั้งจากแรงงานในระบบและนอกระบบ แต่คนในสังคมกลับให้คุณค่ากับแรงงานในระบบมากกว่า³⁴ เมื่อตลาดมีการขยายตัว สังคมจึงต้องการแรงงานที่มีทักษะเพียงเล็กน้อยที่สามารถทำงานนอกเวลาและยอมรับค่าจ้างขั้นต่ำได้ ทำให้เกิดการป้อนแรงงานผู้หญิงเข้าสู่ระบบตลาดแรงงานมากขึ้น (feminization of work) โดยส่วนใหญ่มีอยู่ในกลุ่มงานที่เกี่ยวข้อง

³⁰ Amaia Pérez Orozco, *Global Care Chains: Gender, Migration and Development Series* (Dominican Republic: United Nations International Research and Training Institute for the Advancement of Women (INSTRA), 2009), 4.

³¹ Barbara Ehrenreich and Arlie Russell Hochschild, *Global Woman: Nannies, Maids, and Sex Workers in the New Economy* (New York: Henry Holt, 2002), 21-33.

³² Saskia Sassen, "Global Cities and Survival Circuits," in *Global Woman: Nannies, Maids, and Sex Workers in the New Economy*, ed. Barbara Ehrenreich and Arlie Russell Hochschild (New York: Henry Holt and Company, 2002), 273-74.

³³ Lise Isaken, Uma Devi, and Arlie Hochschild, "Global Care Crisis: Mother and Child's-eye view," *SOCIOLOGIA, PROBLEMAS E PRÁTICAS* 56 (2008): 61-83.

³⁴ V. Spike Peterson, "How is the World Organized Economically?," in *Global Politics: A New Introduction*, ed. Jenny Edkins and Maja Zehfuss (London and New York: Routledge, 2014), 366-69.

กับการดูแล เนื่องจากเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับความรัก³⁵ และประการสุดท้ายจะเห็นได้ว่ากระแสโลกาภิวัตน์เป็นตัวกำหนดให้สังคมโลกมีความต้องการงานทางด้านอารมณ์ (emotional work requires) อีกทั้งยังมีธรรมเนียมปฏิบัติบางอย่างมากำหนดสภาพความเป็นผู้หญิงที่มาพร้อมกับบทบาทของการเป็นแม่ที่ดี เป็นลูกที่ดี เลี้ยงดูครอบครัว รวมถึงการทำงานบ้านอื่น ๆ โดยมีความเกี่ยวข้องอยู่กับกระบวนการการผลิตซ้ำทางสังคม ดังนั้นถึงแม้ว่าจะถูกมองว่าเป็นงานที่หนัก แต่ก็นับเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญที่นำไปสู่การผลิตแรงงานรุ่นต่อไป³⁶

กรณีการเคลื่อนย้ายแรงงานไทยไปเกาหลีใต้ เป็นหนึ่งในปรากฏการณ์การเคลื่อนย้ายของแรงงานข้ามชาติเพื่อการทำงานในต่างประเทศ มีงานวิชาการที่ได้ระบุว่า การเคลื่อนย้ายแรงงานไทยไปเกาหลีใต้ มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบไปจากเดิม โดยเริ่มต้นจากการสร้างรูปแบบความสัมพันธ์ผ่านระบบเครือข่ายของกลุ่มแรงงานไทย หลังจากนั้นมีการชักจูงบุคคลอื่นให้เดินทางไปเกาหลีใต้ หรือเดิมอาศัยนายหน้าผิดกฎหมาย พัฒนามาสู่การเดินทางด้วยตนเอง โดยมีผู้คอยให้ความช่วยเหลืออยู่ในประเทศปลายทาง³⁷ ซึ่งปัญหาแรงงานไทยที่เดินทางไปทำงานในเกาหลีใต้อย่างผิดกฎหมาย หรือที่เรียกกันว่า “ผีน้อย” ในปัจจุบันยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น³⁸ เนื่องจากเกาหลีใต้ยังคงมีความจำเป็นที่จะต้องนำเข้าแรงงานเพื่อรักษาโครงสร้างทางเศรษฐกิจและรองรับประชากรผู้สูงอายุ ประมาณ 1.5 ล้านคน ในปี 2030 – 2050³⁹ และตราบไคที่เกาหลีใต้ยังคงมีความต้องการตลาดแรงงานผิดกฎหมายแรงงานไทยก็พร้อมที่จะสนอง⁴⁰ นอกจากนี้ เกาหลีใต้ได้มีความพยายามในการแก้ไขปัญหาแรงงานผิดกฎหมายในประเทศอย่างจริงจังมากขึ้นควบคู่ไปกับการนำเข้าแรงงานต่างชาติเข้าสู่ประเทศ ผ่านการเสนอให้มีระบบการอนุญาตจ้างงานคนต่างชาติ Employment Permit System for Foreigner – EPS ซึ่งมีการนำมาใช้เป็นครั้งแรกในปี 2004⁴¹ และเป็นนโยบาย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

³⁵ Cook-Reynolds and Zukewich, "The Feminization of Work," 24-28.

³⁶ Tithi Bhattacharya, "What is Social Reproduction Theory?," *Socialistworker.org*, September 10, 2013, accessed May 28, 2021, <https://socialistworker.org/2013/09/10/what-is-social-reproduction-theory>.

³⁷ นิมนตรา สีเสน, "การลักลอบเข้าไปทำงานอย่างผิดกฎหมายของแรงงานไทยในสาธารณรัฐเกาหลีใต้" (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2557), 1-6.

³⁸ Thajaroensuk, "A Study of 'Illegal Workers' in South Korea," v-vi.

³⁹ Sarah Hasan, *Labour Migration to South Korea: Policies and Problems Related to Illegal Workers* (The Academy of Korean Studies, 2011), 16.

⁴⁰ วรพรธณี คำรงมณี, *การบูรณาการกลไกในการจัดการคุ้มครองและดูแลผลประโยชน์คนไทยในต่างประเทศ*, 2551, รายงานการศึกษาส่วนบุคคล: สถาบันเทววงศัวโรปกรณ์. 11-14.

⁴¹ Htin Myar Kyaw, "The Impact of the Employment Permit System (EPS) on Migration Workers: A Case Study of Myanmar Migrant Workers in the Republic of Korea" (Master Thesis of International Studies Ewha Womans University, 2014), 1-12.

ที่อุทวิพากษ์ในปัจจุบันว่าไม่มีประสิทธิภาพในการจัดการปัญหาแรงงานต่างชาติผิดกฎหมายเท่าที่ควร เนื่องจากจำนวนแรงงานผิดกฎหมายที่ยังคงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในแต่ละปี

วัตถุประสงค์การวิจัย

วัตถุประสงค์ของงานวิจัยชิ้นนี้มี 3 ประเด็น ประเด็นแรกเพื่อศึกษาถึงกระบวนการจัดส่งแรงงานหมอนวดหญิงไทยข้ามชาติที่ส่งผลให้แรงงานเหล่านี้ตกเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาการค้ามนุษย์ในเกาหลีใต้ ประเด็นที่สอง เป็นการศึกษาถึงสภาพปัญหาการค้ามนุษย์และชีวิตการทำงานของแรงงานหมอนวดหญิงไทยที่สะท้อนให้เห็นถึงสถานะความเปราะบางของแรงงานข้ามชาติผู้หญิงในเกาหลีใต้ และประเด็นสุดท้าย เป็นการวิเคราะห์ถึงความท้าทายและการแสวงหาทางออกในการแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ในเกาหลีใต้

ขอบเขตการศึกษา

ในการศึกษาวิจัยนี้ได้ศึกษาถึงกระบวนการจัดส่งแรงงานหมอนวดหญิงไทยข้ามชาติที่ส่งผลให้เกิดปัญหาการค้ามนุษย์ในเกาหลีใต้ โดยการสัมภาษณ์ประสบการณ์ชีวิตการทำงานของกลุ่มแรงงานหญิงไทยที่เคยเป็นหมอนวดในเกาหลีใต้ และมุมมองความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องในการให้ความช่วยเหลือดูแลแรงงานผีน้อยที่ประสบปัญหาตกทุกข์ได้ยากในเกาหลีใต้ ซึ่งมีขอบเขตระยะเวลาการศึกษาตั้งแต่ปี 2004 - ปัจจุบัน (2021) เนื่องจากเป็นระยะเวลาที่เกาหลีใต้และไทยได้มีความร่วมมือระหว่างกันภายใต้การประกาศใช้นโยบาย Employment Permit System for Foreigner – EPS เพื่อจุดประสงค์ในการแก้ปัญหาแรงงานผิดกฎหมายและป้องกันปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนแรงงานต่างชาติในเกาหลีใต้

วิธีการดำเนินวิจัย

ใช้วิธีการสัมภาษณ์เป็นหลัก โดยเป็นการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรงงานหญิงไทยที่เคยเป็นหมอนวดในเกาหลีใต้ จำนวน 15 คน คำถามในการสัมภาษณ์จะเป็นคำถามปลายเปิด เช่น เหตุผลและขั้นตอนในการเดินทางไปทำงานในเกาหลีใต้ อาชีพที่เคยทำในเกาหลีใต้ สภาพแวดล้อมที่ประสบเจอ รายได้และชั่วโมงการทำงาน ความถี่และวิธีการส่งเงินกลับบ้าน ปัญหาอุปสรรคระหว่างการทำงาน และข้อเสนอแนะอื่น ๆ แก่รัฐ นอกจากนี้มีการสัมภาษณ์กลุ่มที่สอง โดยเป็นการสัมภาษณ์ผ่านมุมมองของเจ้าหน้าที่ภาครัฐบางส่วนที่มีความเกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือดูแลในกรณีแรงงานผีน้อยที่ประสบปัญหาตกทุกข์ได้ยากในเกาหลีใต้ จำนวน 3 คน เป็นการประเมินมุมมองว่าภายใต้การเกิดขึ้นของนโยบาย EPS หรือนโยบายอื่น ๆ ของรัฐทั้งเกาหลีใต้และไทย ส่งผลอย่างไรต่อสภาพชีวิตการทำงานของแรงงานหมอนวดหญิงไทยในเกาหลีใต้ทั้งในปัจจุบัน

และอนาคต เพื่อนำมาประกอบการวิเคราะห์เป็นข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาการค้ำมนุษย์ของแรงงานหมอนวดหญิงไทยในเกาหลีใต้

โครงสร้างการนำเสนอในแต่ละส่วน

บทความวิจัยนี้จะถูกแบ่งออกเป็น 4 ส่วน โดยส่วนแรกเป็นบทนำ กล่าวถึงที่มาและความสำคัญของประเด็นในการทำวิจัยรวมทั้งคำถามวิจัย สมมติฐานการวิจัย กรอบแนวคิดทฤษฎี วัตถุประสงค์การวิจัย ขอบเขตการศึกษา ตลอดจนวิธีการดำเนินวิจัย ซึ่งในส่วนนี้เป็นส่วนที่ได้เขียนมาแล้ว

ส่วนที่สอง: สภาพะปราะบางของแรงงานหมอนวดหญิงไทยข้ามชาติในเกาหลีใต้

เป็นการถอดประสบการณ์ชีวิตการทำงานของแรงงานหมอนวดหญิงไทยในเกาหลีใต้ที่สะท้อนให้เห็นถึงสภาพะปราะบางของแรงงานในด้านต่าง ๆ เช่น (1) สภาพะปราะบางทางด้านสังคม ที่แรงงานหมอนวดหญิงไทยในเกาหลีใต้ ไม่ได้ได้รับการยอมรับทั้งในสังคมเกาหลีใต้และไทย จากการที่แรงงานเหล่านี้เป็นแรงงานผิดกฎหมาย พวกเขาต้องเผชิญกับสถานะต่ำสุดของสังคมผ่านการถูกขนานนามว่าเป็นแรงงานผีน้อยและถูกทำให้มีสถานะล่องหนมากที่สุด (2) สภาพะปราะบางทางด้านเศรษฐกิจ สะท้อนให้เห็นว่า ตัวแสดงต่าง ๆ อาทิ รัฐบาล นายหน้าจัดหางาน ตลอดจนนายจ้างหรือสถานประกอบการต่าง ๆ ทั้งไทยและเกาหลีใต้ ได้แสวงหาผลประโยชน์จากแรงงานหญิงไทยเหล่านี้ผ่านการใช้เพศสภาพเพื่อเป็นเครื่องมือในการจัดการกับระบบเศรษฐกิจของประเทศที่ชี้ให้เห็นว่าแรงงานหมอนวดหญิงไทยถูกขูดรีดแรงงาน ไม่มีอำนาจในการต่อรองใด ๆ ทางเศรษฐกิจ ตลอดจน (3) สภาพะปราะบางในหน่วยครัวเรือน (social domestic) ที่ส่งผลให้แรงงานหญิงไทยดังกล่าวถูกทำร้ายร่างกาย ถูกคุกคามทางเพศจากนายจ้างหรือลูกค้าที่มาใช้บริการในสถานประกอบการที่ตนทำงาน และท้ายที่สุดตกเป็นเหยื่อของกระบวนการการค้ำมนุษย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้จากการที่นายจ้างบังคับให้ค่าประเวณีร่วมด้วย

ส่วนที่สาม: ปัญหาการค้ำมนุษย์ที่ยังคงอยู่ในสังคมเกาหลีใต้

ตลอดกว่าทศวรรษที่ผ่านมาพบว่า ปัญหาการค้ำมนุษย์ของแรงงานหมอนวดหญิงไทยข้ามชาติในเกาหลีใต้ทวีความรุนแรงมากขึ้นจนถึงปัจจุบัน โดยรัฐมีส่วนสำคัญในการทำให้เกิดปัญหาการค้ำมนุษย์และเกิดคลื่นการอพยพย้ายถิ่นฐานอย่างผิดกฎหมายของแรงงานต่างชาติเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญผ่านการออกนโยบาย EPS ที่ไม่เอื้อให้แรงงานหมอนวดหญิงไทยสามารถเป็นแรงงานที่ถูกต้องตามกฎหมายของเกาหลีใต้ได้ และที่ผ่านมานำมาแนวทางในการให้ความช่วยเหลือแรงงานหมอนวดหญิงไทยที่ประสบปัญหาตกเป็นเหยื่อของกระบวนการการค้ำมนุษย์นั้น ยังคงไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรมมากพอทั้งจากไทยและเกาหลีใต้ อีกทั้ง แทบจะไม่ได้รับการสอดส่อง

หรือตรวจสอบ (traceability) จากองค์การระหว่างประเทศหรือชาติมหาอำนาจใด ๆ มากนัก จึงเอื้อให้เกาหลีใต้และไทยไม่ได้มีความจริงจังในการแก้ปัญหาดังกล่าวเท่าที่ควร และหลายตัวแสดงที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติ ยังคงใช้ช่องว่างดังกล่าวนี้ในการแสวงหาผลประโยชน์จากการกดขี่แรงงานอย่างต่อเนื่อง และท้ายที่สุดทำให้แรงงานหมอนวดหญิงไทยเหล่านี้ไม่สามารถหาทางหลุดพ้นออกจากกระบวนการการค้ามนุษย์ในเกาหลีใต้ได้

ส่วนที่สี่: บทสรุปและข้อเสนอแนะจากแรงงานหมอนวดหญิงไทย

แรงงานหญิงไทยที่เคยเป็นหมอนวดในเกาหลีใต้ ได้เสนอว่าภาครัฐควรมีการเจรจาหาทางแก้ไขนโยบาย EPS ให้มีความเท่าเทียมกันในเรื่องของการจัดสรรโควตาการจ้างงานระหว่างแรงงานเพศชายและเพศหญิง หรือเสนอให้มีการบรรจุอาชีพหมอนวดเป็นแรงงานในระบบที่ถูกกฎหมายสำหรับแรงงานต่างชาติ และได้รับการคุ้มครองสิทธิไม่ต่างจากแรงงานคนชาติเกาหลีใต้ หรือได้รับค่าแรงอย่างเป็นธรรมและเหมาะสมกับรูปแบบงาน

ส่วนที่สอง: สภาพเปราะบางของแรงงานหมอนวดหญิงไทยข้ามชาติในเกาหลีใต้

“การเคลื่อนย้าย (mobility) เป็นนัยสำคัญที่ส่งผลต่อวิธีการคิดเรื่องชีวิต (life) ในสังคมสมัยใหม่ (modern society)”⁴² และการเคลื่อนย้ายแรงงานเพื่อการทำงานในปัจจุบัน ไม่ได้เป็นปรากฏการณ์ที่เพิ่งเกิดขึ้นในสังคมโลก หากแต่ได้เกิดขึ้นครั้งแรกตั้งแต่ช่วงศตวรรษที่ 19-20 เป็นต้นมาและขยายเพิ่มมากขึ้นตั้งแต่ทศวรรษ 1980 จนถึงปัจจุบัน โดยมีกระแสโลกาภิวัตน์เป็นตัวเร่งให้เกิดการเคลื่อนย้ายดังกล่าว⁴³ สำหรับกรณีการเคลื่อนย้ายแรงงานหมอนวดหญิงไทยไปเกาหลีใต้ในปัจจุบัน เป็นหนึ่งในปรากฏการณ์การย้ายถิ่นฐานเพื่อการทำงานที่ได้ทำลายมายาคติเรื่องของการเดินทางแบบเส้นตรงกล่าวคือ ในขณะที่แรงงานหมอนวดหญิงไทยเหล่านี้เคลื่อนย้าย ได้ก่อให้เกิดความหมายของการย้ายถิ่นฐานในรูปแบบใหม่ จากการเป็นแรงงานผิดกฎหมายที่ต้องหลบซ่อนตัวเองจากสังคมภายนอกในเกาหลีใต้เพื่อหลบเลี่ยงการถูกจับกุมโดยตำรวจท้องถิ่น ในขณะที่เดียวกันความสัมพันธ์ระหว่างแรงงานที่อยู่ในสถานะของการเป็นผู้ให้จากการส่งเงินกลับบ้าน (remittances) กับสมาชิกในครอบครัวที่ตกอยู่ในสถานะของการเป็นผู้รับอาจไม่ได้ราบรื่นเสมอไป แม้ว่าแรงงานจะมี

⁴² ประเสริฐ แรงกล้า, "บทนำ: ชีวิตทางสังคมในการเคลื่อนย้าย (Social Life on the Move)," in *ชีวิตทางสังคมในการเคลื่อนย้าย (Social Life on the Move)* (ปทุมธานี: บริษัทภาพพิมพ์ จำกัด, 2561), 19.

⁴³ วาสนา ละอองปลิว, "การเมืองของการ(ไม่)เคลื่อนย้ายของแรงงานหนุ่มสาวไทย," in *ชีวิตทางสังคมในการเคลื่อนย้าย (Social Life on the Move)* (ปทุมธานี: บริษัทภาพพิมพ์ จำกัด, 2561), 47.

การส่งเงินกลับบ้านอย่างสม่ำเสมอก็ตาม⁴⁴ โดยบทความสารนิพนธ์นี้ พยายามทำความเข้าใจการเคลื่อนย้ายแรงงานเพื่อการทำงานของแรงงานหญิงไทยข้ามชาติ ผ่านการถ่ายทอดประสบการณ์ชีวิตการทำงานของแรงงานหญิงไทยที่เคยเป็นหมอนวดในเกาหลีใต้ โดยใช้แนวคิดห่วงโซ่อุปทานการค้าแรงงานหญิง (Sex-Trafficking Commodity Chains)⁴⁵ เข้ามาพิจารณาประกอบ มีการนำเสนอถึงกระบวนการจัดส่งแรงงานหญิงไทยผ่านเครือข่ายนายหน้าจัดหางานข้ามชาติที่นำไปสู่การเกิดขึ้นของปัญหาการค้ามนุษย์ในเกาหลีใต้ในท้ายที่สุด ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงสภาวะเปราะบางของแรงงานหมอนวดหญิงไทยในด้านต่าง ๆ เช่น สภาวะเปราะบางทางด้านสังคม เศรษฐกิจ ตลอดจนสภาวะเปราะบางที่เกิดขึ้นในหน่วยครัวเรือน (social domestic) ที่ชี้ให้เห็นถึงปัจจัยที่ถูกซ่อนอยู่ภายใต้กระบวนการเคลื่อนย้ายแรงงานหญิงข้ามชาติ ที่เป็นตัวกระตุ้นให้แรงงานหญิงไทยเกิดแรงขับเคลื่อนที่จำเป็นต้องเดินทางจากมาตุภูมิในชนบทไปทำงานในต่างประเทศ เพื่อทดแทนการดูแลครอบครัวภายใต้วัฒนธรรมการดูแลของคนในสังคมเอเชียอย่างที่เคยเป็นมาในอดีต⁴⁶ ผ่านการสนับสนุนจากเครือข่ายนายหน้าจัดหางานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติ เช่น การชักจูงผ่านระบบเครือข่ายหรือเครือข่ายสังคมออนไลน์ ที่ได้ก่อให้เกิดความหมายของการเคลื่อนย้ายในรูปแบบที่เฉพาะเจาะจงมากขึ้น⁴⁷

จากการสัมภาษณ์แรงงานหญิงไทยกลุ่มดังกล่าวพบว่า แรงงานหญิงไทยส่วนใหญ่เข้าสู่กระบวนการทำงานแบบผิดกฎหมาย โดยอาศัยช่องว่างของข้อยกเว้นการตรวจลงตรา (free visa) 90 วัน ในการหางาน โดยแรงงานหญิงไทยหลายรายเล่าว่า พวกเขาเลือกที่จะไม่สมัครงานผ่านระบบ EPS ของกรมการจัดหางาน เพราะว่ามีอุปสรรคค่อนข้างมาก เช่น ระบบการทดสอบภาษาเกาหลีที่ส่วนใหญ่มักสอบไม่ผ่าน และคนที่สอบผ่านมักเป็นผู้หญิง แต่การจัดสรรอัตราการจัดจ้างแรงงานไทยไปเกาหลีใต้มีสัดส่วนที่ให้อัตราแรงงานผู้ชายมากกว่า ด้วยเหตุนี้จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ในแต่ละปีไทยไม่สามารถจัดส่งแรงงานไปทำงานในเกาหลีใต้ได้ครบตามกำหนด⁴⁸ มีความล่าช้าในการเรียกตัว นอกจากนี้มีการกำหนดอายุของผู้สมัคร คือ ต้องมีอายุตั้งแต่ 18 - 39 ปี และต้องไม่เกิน 40 ปีในวันเดินทาง อีกทั้งนายจ้างมีอำนาจต่อรองเหนือแรงงานในการกำหนดเงื่อนไขการทำสัญญาจ้าง กอปรกับนายจ้างที่ต้องการแรงงานหญิงต่างชาติแม้ว่าส่วนใหญ่จะเป็นแรงงานผิดกฎหมาย แต่อย่างไรก็ตาม แรงงานดังกล่าวเป็นแรงงานราคาถูกที่รัฐและนายจ้างไม่จำเป็นต้องจ่ายค่าจ้างในราคาที่สูงมากนัก

⁴⁴ Aim, interview by Author, *Thai Woman Workers to be 'Phee-Noi' in South Korea*, March 29, 2021.

⁴⁵ Shapkina, "The International Division of Reproductive Labor and Sex-Trafficking Commodity Chains," 190.

⁴⁶ Shirlena Huang, Leng Leng Thang, and Mika Toyota, "Transnational Mobilities for Care: Rethinking the Dynamics of Care in Asia," *Global Works* 12, no. 2 (2012): 129-31.

⁴⁷ ประเสริฐ แร้งกล้า, "บทนำ: ชีวิตทางสังคมในการเคลื่อนย้าย (Social Life on the Move)," 19-35.

⁴⁸ Sutthi, interview.

และเมื่อพิจารณาถึงอัตราค่าแรงขั้นต่ำในเกาหลีใต้ในความเป็นจริงกลับพบว่ายังคงสูงกว่าค่าแรงขั้นต่ำในไทย “ซึ่งปัจจุบันเกาหลีใต้ให้อัตราค่าแรงขั้นต่ำสำหรับแรงงานฝีมือหรือแรงงานกึ่งฝีมือ 2.2 ล้านวอน/เดือน (ประมาณ 63,000 บาท/เดือน) ค่าแรงขั้นต่ำสำหรับแรงงานทั่วไปอยู่ที่ 8,720 วอน/ชม. (ประมาณ 250 บาท/ชม.) หรือ 1,842,480 วอน/เดือน (53,000 บาท/เดือน)”⁴⁹ นับได้ว่าอัตราค่าแรงขั้นต่ำในเกาหลีใต้ยังคงเป็นปัจจัยสำคัญที่สร้างแรงขับเคลื่อนให้หญิงไทยจำนวนมากพยายามหาทางไปทำงานในเกาหลีใต้ในทุกวิถีทางที่สามารถทำได้ แม้จะต้องตกอยู่ในสภาวะของการเป็นแรงงานผีน้อยก็ตาม

ค่านิยมของคนอีสานกับประสบการณ์การทำงานเมืองนอก

เรามักเห็นภาพการอพยพของคนอีสานจากมาตุภูมิมาทำงานในเมืองใหญ่เพื่อแสวงหาโอกาสทางชีวิตและเศรษฐกิจที่ดีกว่าให้กับตนเองและครอบครัวจนชินตา และไม่ใช่ว่าเพียงแค่นั้นในเมืองหลวงเท่านั้นที่แรงงานอีสานจำนวนมากจำเป็นต้องลาจากถิ่นบ้านเกิดเมืองนอนของตนเพื่อเข้ามาทำงานจากรายงานสถิติแรงงานไทยในต่างประเทศของกองคุ้มครองและดูแลผลประโยชน์คนไทยในต่างประเทศพบว่า ปัจจุบันภาคอีสานกลายเป็นภูมิภาคที่มีการจัดส่งแรงงานไทยไปต่างประเทศสูงสุด ซึ่งประเทศที่คนอีสานย้ายถิ่นฐานเพื่อไปทำงานมากที่สุดคือ ใต้หวัน และส่วนใหญ่เป็นแรงงานถูกต้องตามกฎหมาย ส่วนประเทศที่คนอีสานย้ายถิ่นฐานไปทำงานแบบผิดกฎหมายมากที่สุด คือ เกาหลีใต้ และจังหวัดที่มีการจัดส่งแรงงานไปต่างประเทศสูงสุด คือ ศรีสะเกษ ชัยภูมิ และร้อยเอ็ด ตามลำดับ⁵⁰ และจากการสัมภาษณ์แรงงานหญิงไทยกลุ่มดังกล่าวข้างต้นพบว่า ส่วนใหญ่มาจากภาคอีสาน สะท้อนให้เห็นว่าปัจจัยทางคุณลักษณะของครัวเรือนและปัจจัยของการเคลื่อนย้ายแรงงานมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญ โดยจุดเริ่มต้นของการเดินทางไปทำงานในต่างประเทศของคนอีสาน แต่เดิมมักเกิดขึ้นจากการออกไปรับจ้างทำงานนอกหมู่บ้านหรือทำงานในเมืองใหญ่ก่อน แล้วได้พบปะหรือมีโอกาสสร้างความสัมพันธ์กับแรงงานที่มาจากพื้นที่อื่น ๆ ทำให้เป็นการสร้างโอกาสในการหาช่องทางการประกอบอาชีพที่มีความหลากหลายมากขึ้น โดยกลุ่มประเทศแรก ๆ ที่แรงงานจากภาคอีสานเดินทางไปทำงาน คือ กลุ่มประเทศตะวันออกกลาง เช่น ซาอุดีอาระเบีย อิสราเอล เป็นต้น โดยการทำงานเป็นแรงงานในภาคเกษตรกรรม และแรงงานกลุ่มแรก ๆ ที่เดินทางไปทำงานนั้น กล่าวได้ว่าค่อนข้างประสบความสำเร็จในการหารายได้เพื่อส่งเงินกลับบ้านเป็นจำนวนมาก และได้

⁴⁹ สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงโซล, ข้อมูลสถานการณ์ตลาดแรงงานไทยในเกาหลีใต้ และข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาแรงงานไทยลักลอบทำงานในเกาหลีใต้ ประจำปี 2564, 5.

⁵⁰ กรมการกงสุล กระทรวงการต่างประเทศ กองคุ้มครองและดูแลผลประโยชน์คนไทยในต่างประเทศ, สถิติจำนวนแรงงานไทยที่เดินทางไปทำงานในเกาหลีใต้ (แบ่งแยกตามภูมิภาค) (2563), 1-5.

กลายเป็นแรงบันดาลใจสำคัญของการเดินทางไปทำงานในต่างประเทศของแรงงานรุ่นต่อมา⁵¹ นอกจากนี้ มีการประเมินว่า “ในช่วงต้นทศวรรษ 1977-1982 เป็นช่วงเวลาที่รัฐบาลไทยมีนโยบายส่งเสริมให้แรงงานไทยไปทำงานในต่างประเทศ ส่งผลทำให้ไทยมีรายได้จากการส่งเงินกลับบ้านจากแรงงานไทยในต่างประเทศ เป็นมูลค่าราว 8,000 ล้านบาท และเพิ่มเป็น 200,000 ล้านบาทในช่วงปลายทศวรรษเดียวกัน”⁵² และถึงแม้ว่าแรงงานหญิงไทยหลายรายได้แล้วว่า มีแรงงานจำนวนไม่น้อยที่ถูกหลอกลวงจากการชักจูงของบริษัทจัดหางาน เช่น มีการโฆษณาชวนเชื่อว่าเป็นงานถูกกฎหมาย มีการรับรองรายได้ต่อเดือน เดินทางง่ายและสะดวกรวดเร็วกว่าการไปทำงานผ่านระบบของรัฐ ในบางรายประสบปัญหาสภาพการทำงานหรือรายได้ที่ไม่ตรงตามอัตราที่ตกลงกันไว้ตอนต้น ตลอดจนการสูญเสียเงินจำนวนมากและเป็นหนี้ก้อนใหญ่จากการนำโฉนดบ้าน ที่ดิน หรือสังหาริมทรัพย์ที่มีมูลค่าสูงไปจำนำหรือค้ำประกันการกู้ยืมเงินเพื่อจ่ายเป็นค่านายหน้าในการเดินทางไปทำงาน⁵³ แต่เรื่องราวเหล่านี้มักถูกซ่อนหรือถูกกลบด้วยเรื่องราวความสำเร็จของแรงงานกลุ่มแรก ๆ ที่ได้เดินทางไปทำงานในยุครุ่งเรืองเฟื่องฟูของการเดินทางไปทำงานต่างประเทศของคนอีสานในช่วงเวลาที่ผ่านมา

ในช่วงเวลากว่าทศวรรษที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันพบว่า แรงงานไทยที่เดินทางไปทำงานในต่างประเทศได้เปลี่ยนจุดหมายประเทศใหม่ไปเป็นเกาหลีใต้มากขึ้น เนื่องจากช่วงเวลาดังกล่าวเกาหลีใต้ได้มุ่งเน้นการดำเนินยุทธศาสตร์ทางด้านเศรษฐกิจเป็นหลักภายใต้กรอบแนวคิดรัฐพัฒนา (development state) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างกลไกการทำงานของรัฐบาล ทุน และแรงงาน⁵⁴ และนับตั้งแต่เกาหลีใต้ได้เข้าร่วมองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organization for Economic Co-Operation and Development - OECD) ในปี 1996 ส่งผลให้เศรษฐกิจของเกาหลีใต้เติบโตขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ในขณะที่เดียวกันประเด็นเรื่องการย้ายถิ่นฐานของแรงงานในเกาหลีใต้ก็เติบโตขึ้นควบคู่ไปด้วย จนท้ายที่สุดเกาหลีใต้กลายเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (Newly Industrialized Country - NICS) โดยก้าวขึ้นมาเป็น “หนึ่งในมังกรน้อย (little dragon) ของเอเชียตะวันออกจากการเป็นประเทศที่มีการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วพร้อมกับไต้หวัน ฮองกง และสิงคโปร์”⁵⁵ ซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจของเกาหลีใต้นั้นจำเป็นต้องมีการพึ่งพา

⁵¹ Lee, interview by Author, *Thai Woman Workers to be 'Phee-Noi' in South Korea*, April 5, 2021.

⁵² ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ คริส เบเคอร์, *เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ* (เชียงใหม่: ซิลค์เวอร์ม, 2546), 186.

⁵³ Chol, interview by Author, *Thai Woman Workers to be 'Phee-Noi' in South Korea*, May 24, August 25, 2021.

⁵⁴ จอน ฮอลิเดย์ และ เกแวน แม็คคอร์แมค, *จักรวรรดินิยม ญี่ปุ่นปัจจุบัน, แพลโตโย เสน่ห์ จามริก* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2018), 3-4.

⁵⁵ Michael A. Launius, "The State and Industrial labor in South Korea," *Bulletin of Concerned Asia Scholars* 16:4 (1984): 2.

แรงงานต่างชาติจำนวนมากเพื่อมาทดแทนแรงงานภายในประเทศที่ไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการได้ โดยเฉพาะแรงงานหญิงต่างชาติเพื่อมาตอบสนองต่ออุปสงค์ของผู้ประกอบการธุรกิจการนวดแผนไทยในเกาหลีใต้ และเกิดเป็นอุปทานแรงงานหมอนวดหญิงไทยข้ามชาติที่ส่งผลให้มีการเคลื่อนย้ายแรงงานดังกล่าวเข้าสู่เกาหลีใต้เป็นจำนวนมาก⁵⁶ และข้อสังเกตประการหนึ่งของการเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคอีสานของไทยในปัจจุบัน จากการสัมภาษณ์พบว่า ส่วนใหญ่มักเป็นสัดส่วนของแรงงานผู้หญิงมากกว่าแรงงานผู้ชาย และถึงแม้ว่าแรงขับเคลื่อนสำคัญของการเดินทางไปทำงานในต่างประเทศ คือ อัตราค่าจ้างที่สูงเช่นเดียวกับการเดินทางไปทำงานต่างประเทศในอดีตที่ผ่านมา แต่ในปัจจุบันพบว่ามีภูมิหลังที่แตกต่างกัน โดยส่วนใหญ่มักสำเร็จการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นอายุน้อยลง งานที่ทำมีลักษณะที่หลากหลายและครอบคลุมในหลายอาชีพมากขึ้น และอาชีพยอดนิยมคือ การเป็นหมอนวด รวมทั้งรูปแบบการเดินทางไปทำงานต่างประเทศในอดีตที่ผ่านมา ส่วนใหญ่เป็นการเดินทางไปทำงานอย่างถูกต้องตามกฎหมาย แต่ในขณะที่ปัจจุบันแรงงานไทยส่วนใหญ่กลับมีสถานะเป็นแรงงานผิดกฎหมายมากขึ้น⁵⁷

เครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนย้ายแรงงานหญิงไทยกับการสร้างแรงงานดึงดูดผีน้อย

การเดินทางไปทำงานแบบผิดกฎหมายของแรงงานหมอนวดหญิงไทยในเกาหลีใต้ผ่านนายหน้าจัดหางานข้ามชาติในปัจจุบัน มักเป็นไปใน 2 รูปแบบ คือ (1) การชักจูงแรงงานหญิงไทยผ่านระบบเครือข่าย และ (2) การชักจูงแรงงานหญิงไทยผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ สำหรับวิธีการแรกคือ การชักจูงแรงงานหญิงไทยผ่านระบบเครือญาตินั้น (social family) จากการสัมภาษณ์พบว่า เป็นวิธีการพื้นฐานสำคัญสำหรับการเดินทางไปทำงานในต่างประเทศของแรงงานไทยในหลายประเทศ ไม่ใช่แค่ในเกาหลีใต้ เนื่องจากเป็นรูปแบบการเดินทางที่ทำให้แรงงานรู้สึกวางใจได้มากกว่าช่องทางอื่น เช่น หญิงไทยรายหนึ่งได้เล่าว่าเธอไปทำงานในเกาหลีใต้เพราะมีญาติที่ได้แต่งงานกับคนเกาหลีใต้ในภาคแรงงานด้วยกันชักชวนให้ตนไปทำงานในเกาหลีใต้ และสร้างครอบครัวที่นั่น⁵⁸ และวิธีการที่สอง คือ การชักจูงแรงงานหญิงไทยผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ (social network) เช่น กรหญิงไทยที่เคยตัดสินใจไปทำงานในเกาหลีใต้ โดยสมัครงานผ่านบริษัทนายหน้าจัดหางานใน Facebook

⁵⁶ วิลาสินี อาริยะกิจโกศล และ ดร.ศยามล เจริญรัตน์, "การย้ายถิ่นแบบไม่ปกติของหมอนวดหญิงแผนไทยในเกาหลีใต้ (Irregular Migration of Thai Women Massager)," *วารสารนานาชาติ มหาวิทยาลัยขอนแก่น สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์* 6,3 (2016): 42.

⁵⁷ Noiwiset, interview.

⁵⁸ O, interview by Author, *Thai Woman Workers to be 'Phee-Noi' in South Korea*, March 30, 2021.

“ฉันตัดสินใจไปทำงานที่เกาหลีใต้ เพราะเลื่อนเห็นบริษัทจัดหางาน โฆษณาเชิญชวนให้คนไปทำงานในเกาหลีใต้ใน Facebook ซึ่งในเพจดังกล่าว ฉันเห็นมีผู้ติดตามและมีกิจกรรมเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา คนสมัครกันเยอะมาก เพราะมีค่าโฆษณาเชิญชวนที่ถ้าใครเห็นก็อยากไปกันทั้งนั้น โดยเฉพาะที่บอกว่า อนุมัติเดินทางไว รวดเร็ว ไม่ต้องรอสอบ ไม่ต้องรอเรียกตัว แค่เพียงวางค่านายหน้าหลักหมื่นก็สามารถเดินทางได้แล้ว”⁵⁹

อาจกล่าวได้ว่า วิธีการที่สองนี้ เป็นวิธีการที่ได้รับความนิยมสูงสุดในปัจจุบัน โดยหญิงไทยหลายรายเลือกที่จะสมัครงานผ่านนายหน้าจัดหางานบนสื่อซึ่งเป็นบริษัทจัดหางานข้ามชาติบนเครือข่าย Facebook หรือกลุ่ม Line ต่าง ๆ ซึ่งมีการโฆษณาเชิญชวนให้คนไปทำงานและมีการเรียกเก็บค่านายหน้า หลายบริษัทมีการตบตาเจ้าหน้าที่ตำรวจตรวจคนเข้าเมืองว่าเป็นนายหน้าบริษัทท่องเที่ยวพร้อมทั้งแนะนำการตอบคำถามให้แก่แรงงานเมื่อโดนเรียกถาม⁶⁰ สำหรับกระบวนการเคลื่อนย้ายแรงงานหมอนวดหญิงไทยสู่การตกเป็นเหยื่อของกระบวนการการค้ามนุษย์ในเกาหลีใต้นั้นเกิดขึ้นภายในห่วงโซ่อุปทานการค้าแรงงานหญิง (Sex-Trafficking Commodity Chains) เป็นผลทำให้เกิดการแบ่งงานกันทำในระดับโลกระหว่างผู้ชายและผู้หญิง โดยหน้าที่ของการผลิต รวมถึงกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิต ตลอดจนการดูแล (productive and reproductive labor) ถูกผูกโยงอยู่กับบทบาทหน้าที่ของผู้หญิงเป็นหลัก เป็นผลทำให้แรงงานผู้หญิงเหล่านี้ถูกลดทอนคุณค่าทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วอาชีพหมอนวดในกลุ่มภาคงานบริการเป็นตัวขับเคลื่อนเศรษฐกิจที่สำคัญของเกาหลีใต้ในปัจจุบัน⁶¹ แต่กลับถูกมองว่าเป็นแรงงานนอกระบบ (informal sector) ได้ค่าแรงน้อยและมีชั่วโมงการทำงานที่ไม่เหมาะสม⁶² ท้ายที่สุดถูกทำให้กลายเป็นผีน้อยเนื่องจากไม่มีเอกสารรับรองการทำงาน และเป็นการเอื้อประโยชน์ให้หลายตัวแสดงสามารถดึงแรงงานเหล่านี้ป้อนเข้าสู่ระบบตลาดแรงงานมากขึ้นและถูกทำให้กลายเป็นสินค้าผ่านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทางเพศ (sex tourism)⁶³ ได้ง่ายขึ้นด้วย ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวเป็นการดำเนินผ่านระบบห่วงโซ่โดยมีจุดเริ่มต้นจากขั้นตอนการจัดการจัดหาแรงงานเข้าสู่ห่วงโซ่ จากการสัมภาษณ์แรงงานหญิงไทยที่เคยเป็นหมอนวดในเกาหลีใต้จำนวนทั้งสิ้น 15 คนพบว่า เมื่อแรงงานหญิงไทยเดินทางถึงเกาหลีใต้ รูปแบบการทำงานภายหลังการจ้างงาน สามารถจำแนกได้เป็น 2 กรณี ให้ดูรูปภาพที่ 1 ประกอบ⁶⁴ กล่าวคือ (1) แรงงานหญิงไทยที่ตั้งใจไปทำงานนวดตั้งแต่แรก และ (2) แรงงานหญิงไทยที่ตั้งใจไปทำงาน

⁵⁹ Korn, interview by Author, *Thai Woman Workers to be 'Phee-Noi' in South Korea*, March 29, August 20, 2021.

⁶⁰ Pang, interview by Author, *Thai Woman Workers to be 'Phee-Noi' in South Korea*, March 25, 2021.

⁶¹ Hasan, *Labour Migration to South Korea: Policies and Problems Related to Illegal Workers* 16.

⁶² Peterson, "How is the World Organized Economically?," 366-69.

⁶³ Shapkina, "The International Division of Reproductive Labor and Sex- Trafficking Commodity Chains," 193-98.

⁶⁴ รูปภาพที่ 1 แผนผังแสดงห่วงโซ่อุปทานการค้าแรงงานหมอนวดหญิงไทยในเกาหลีใต้, 5.

อย่างอื่นแล้วผันตัวเป็นหมอนวดในภายหลัง จะเห็นได้ว่ารูปแบบการทำงานทั้ง 2 กรณีนี้ได้ก่อให้เกิดความเสี่ยงต่อตัวแรงงานรอบด้านและถูกขูดรีดแรงงานมากขึ้น โดยเฉพาะการตกเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการการค้ามนุษย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้จากการถูกใช้แรงงานบังคับ⁶⁵ หรือถูกบังคับให้ค้าประเวณีร่วมด้วย⁶⁶ เป็นต้น

“ที่ฉันได้มีโอกาสไปทำงานในเกาหลีใต้ คนในครอบครัวไม่มีใครรู้ว่าฉันมาทำงานแบบผิดกฎหมาย แต่พ่อแม่ฉันภาคภูมิใจในตัวฉันยิ่งนัก บอกกล่าวกับใครต่อใครมากมายว่าชีวิตนี้โชคดีเหลือเกินที่มีฉันเป็นลูก ถึงจะเกิดเป็นหญิงแต่ก็สามารถหาเงินมาเลี้ยงดูครอบครัวได้เก่งไม่แพ้ผู้ชายบ้านอื่น”⁶⁷

“ตอนที่ฉันเดินทางไปทำงานในเกาหลีใต้ ฉันไม่ได้บอกกล่าวกับครอบครัวในตอนแรกว่าฉันไปทำงานแบบผิดกฎหมาย ฉันปกปิดเรื่องนี้กับครอบครัวไว้นานพอสมควร แต่เมื่อถึงระยะเวลาหนึ่งฉันก็ตัดสินใจบอกความจริงกับพ่อแม่และลูกของฉัน พวกเขาที่มีตกใจอยู่บ้าง แต่ท้ายที่สุดแล้ว ความจนความลำบากมันทำให้พวกเขาเลือกที่จะมองข้ามสิ่งเหล่านี้ไป กลับมองว่าฉันเป็นลูกที่ดี เพราะฉันสามารถหารายได้มาเลี้ยงครอบครัวได้ไม่น้อยหน้าลูกหลานบ้านอื่น”⁶⁸

เสียงสะท้อนเหล่านี้ได้ชี้ให้เห็นว่าการที่แรงงานหญิงไทยจำนวนหนึ่งสามารถเดินทางไปทำงานในต่างประเทศได้นั้น ถึงแม้ว่าส่วนใหญ่จะเป็นแรงงานผิดกฎหมาย ในด้านหนึ่งอาจกล่าวได้ว่าแรงงานเหล่านี้ก็ประสบความสำเร็จเปรียบเสมือนเป็นวีรสตรี (heroines) ของครอบครัวที่มีส่วนสำคัญในการพยุงครอบครัวให้สามารถดำรงชีวิตต่อไปได้อย่างปกติสุข แต่อย่างไรก็ดี เรื่องราวการเคลื่อนย้ายแรงงานหมอนวดหญิงไทยข้ามชาติดังกล่าวไม่ได้เป็นเพียงการเคลื่อนย้ายในเชิงกายภาพเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ได้ซ่อนความหมายและความสัมพันธ์เชิงอำนาจไว้ในกระบวนการดังกล่าวด้วย ซึ่งในส่วนนี้จะเป็นการเสนอประสบการณ์การเคลื่อนย้ายแรงงานหญิงไทยข้ามชาติ ที่สะท้อนให้เห็นถึงสถานะเปราะบางของแรงงานหมอนวดหญิงไทยในเกาหลีใต้ที่ต้องเผชิญกับการถูกกดขี่หรือถูกขูดรีดแรงงานไม่ทางใดก็ทางหนึ่งเสมอจากหลายตัวแสดง ผ่านการพิจารณาถึง 2 ใน 3 องค์ประกอบหลักของห่วงโซ่อุปทานโลก (global commodity chains) อันได้แก่ (1) โครงสร้าง

⁶⁵ Sri, interview.

⁶⁶ Pook, interview.

⁶⁷ Lee, interview.

⁶⁸ Aim, interview.

ที่ติดตามการหมุนเวียนสินค้าภายในห่วงโซ่ (input-output structure) และ (2) การกระจายของอาณาเขตภายในห่วงโซ่ (territorial dispersion of the chains)

สถานะเปราะบางทางด้านสังคม

เอกับฟ้า

“ตอนที่ไปทำงานนวดในเกาหลีใต้ ก็รู้สึกว่าคุณเองเป็นผีน้อยสมชื่อจริง ๆ ไร้ตัวตน ไม่ได้รับการยอมรับ แถมยังต้องอยู่อย่างหวาดระแวงเพราะกลัวตำรวจจะมาจับ และก็ต้องทนอยู่เป็นผีแบบนั้นหลายปี เพราะเราก็มีเป้าหมายของเราที่ต้องทำให้สำเร็จและอุ่นใจว่ายังไงเราก็กยังมีเพื่อนอยู่ด้วย”⁶⁹

เอกับฟ้าอายุ 24 ปี ทั้งสองคนเป็นเพื่อนสนิทกัน หลังจบการศึกษาจากระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งจากภาคอีสาน เอกก็เริ่มทำงานในหน่วยงานของรัฐแห่งหนึ่งในภาคอีสาน มีรายได้ต่อเดือนประมาณ 12,500 บาท ในขณะที่ฟ้าได้มุ่งหน้าสู่เมืองหลวง และได้งานทำในโรงแรมแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ มีรายได้ต่อเดือนประมาณ 17,500 บาท หลังจากที่ทั้งสองคนทำงานได้ประมาณ 8 เดือน เอกได้ตัดสินใจเดินทางไปทำงานในเกาหลีใต้ โดยมีความตั้งใจว่าจะสมัครงานผ่านระบบการจัดส่งแรงงานตามนโยบาย EPS ของรัฐภายใต้การดำเนินการของกรมการจัดหางาน เอกตั้งใจไปสอบ EPS-TOPIK แล้วผลก็คือสอบผ่าน และได้ขึ้นทะเบียนไว้กับหน่วยงานของรัฐ และในระหว่างการรอเรียกตัว เอกก็ยังคงทำงานอยู่ที่เดิม และยังคงรอคอยการเรียกตัวไปทำงานอย่างใจจดใจจ่อ จนเวลาล่วงเลยไปนานกว่า 2 ปี ก็ยังไม่มีทีท่าว่าเธอจะได้ถูกเรียกตัวไปทำงาน เธอร้อนใจและพยายามติดต่อหน่วยงานของรัฐเพื่อสอบถามความคืบหน้า แต่ท้ายที่สุดคำตอบที่ได้รับมากที่สุดก็คือขอให้รอเรียกตามลำดับ เธอได้ตั้งข้อสังเกตว่าการจัดสรรอัตราแรงงานไปทำงานในเกาหลีใต้ของทางกรมนั้น ไม่ค่อยมีความเป็นธรรมเท่าที่ควร เนื่องจากเธอเห็นว่าผู้ชายมักถูกเรียกตัวให้ไปทำงานเร็วกว่าผู้หญิง ดังนั้นเธอจึงตัดสินใจโทรหาฟ้า เพื่อชักชวนกันไปทำงานในเกาหลีใต้ผ่านบริษัทนายหน้าจัดหางานบน Facebook ที่มีบริการโฆษณารับรองรายได้ต่อเดือน อนุมัติเดินทางเร็ว ไม่ต้องรอนาน ทันทีที่จ่ายค่านายหน้าคนละประมาณ 80,000 บาท ไม่เกิน 3 สัปดาห์ก็ได้เดินทาง โดยทั้งสองคนรับทราบดีตั้งแต่ต้นว่าการเดินทางไปทำงานในครั้งนี้เป็นการเดินทางแบบผิดกฎหมาย แต่ทั้งสองคนเห็นตัวอย่างจากคนในหมู่บ้านเดียวกันที่เดินทางไปทำงานในลักษณะดังกล่าวแล้วมีเงินใช้มากมาย และในขณะที่เดินทางกลับมาแล้ว ก็ยังสามารถกลับไปทำงานต่อได้อีก ดังนั้นจึงทำให้ทั้งสองคนสามารถตัดสินใจได้อย่างรวดเร็วและไม่ได้อะไรที่ลังเลแต่อย่างใด

⁶⁹ A, interview by Author, *Thai Woman Workers to be 'Phee-Noi' in South Korea*, March 22, August 25, 2021.

ฟ้าได้เล่าต่อว่า นายหน้าได้จัดหางานไว้ให้พวกเธอทำ คือ งานในไร่สตอเบอรี่ โดยเงินทุนก้อนแรกที่เธอทั้งสองจ่ายเป็นค่านายหน้านั้นได้หยิบยืมมาจากครอบครัวของพวกเธอ แล้วเธอทั้งสองก็สัญญาไว้กับครอบครัวว่าจะทยอยคืนเงินดังกล่าว เมื่อเดินทางถึงเกาหลีใต้และได้ทำงานอย่างที่เธอหวัง เมื่อวันเดินทางมาถึง นายหน้าได้จัดการเตรียมชุดค่าตอบแทนไว้ให้พวกเธอได้ท่องเที่ยวเมื่อโดนเรียกถาม โดยรูปแบบการเดินทางที่นายหน้าได้เตรียมการไว้ให้แกพวกเธอคือ ใช้วิธีการตบตาเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองว่าเป็นคนชะงักและแล้วเธอทั้งสองก็สามารถผ่านประตูตรวจคนเข้าเมืองด่านแรกไปได้ ทั้งนี้ นายหน้าได้ชี้แจงกับพวกเธอไว้ว่า เมื่อเดินทางถึงเกาหลีใต้จะมีนายหน้าอีกคนมารับพวกเธอที่สนามบินเพื่อจะพาพวกเธอไปส่งที่บ้านของนายจ้าง เธอทั้งสองทำตามที่นายหน้าคนแรกได้สั่งการไว้ทุกประการ และเมื่อถึงหน้างาน ในไร่สตอเบอรี่ที่พวกเธอต้องทำงาน นายจ้างก็เป็นผู้จัดแจงหาที่พักให้ แต่เธอทั้งสองรู้สึกไม่ประทับใจ รายได้ที่ได้รับต่อเดือนตกเฉลี่ยอยู่ที่ประมาณ 30,000 บาท แต่งานในไร่ดังกล่าวเป็นงานที่ค่อนข้างหนัก สภาพการทำงานไม่เหมาะสม ชั่วโมงการทำงานยาวนานเกินไป วันหยุดน้อยมากเมื่อเทียบกับวันที่ต้องมาทำงาน ทั้งสองคนจึงตัดสินใจโดดรื้อซ่า โดยไม่แจ้งแก่นายจ้างทราบด้วย ต่อมาทั้งสองคนได้รู้จักกับเพื่อนอีกคนหนึ่งทำงานเป็นหมอนวดอยู่ในร้านนวดสปาย่านแทกู เพื่อนคนดังกล่าวบอกเธอว่าได้ทีปดี รายได้ก็ดีมาก นายจ้างใจดีและเป็นกันเอง เธอทั้งสองคนจึงตัดสินใจไปสมัครงานและเริ่มต้นชีวิตการทำงานใหม่อีกครั้งในอาชีพหมอนวดในช่วงปลายปี 2017 และเธอทั้งสองทราบว่าถ้าอยากได้รายได้เพิ่มก็ต้องรับแขกด้วย⁷⁰ ภายในร้านนวดสปาที่ทำงานถือได้ว่าเป็นแหล่งรวมแรงงานหญิงต่างชาติผิดกฎหมายจำนวนมาก และจำนวนกว่าครึ่งของเด็กในร้านนวดสปาเป็นหญิงไทย เนื่องจากหญิงไทยเป็นที่ต้องการของผู้มารับบริการเป็นจำนวนมากจากการที่มีชื่อเสียงในด้านการนวด นอกจากนี้ มีการแฝงการค้าประเวณี ซึ่งย่านแทกูในเกาหลีใต้เป็นหนึ่งในย่านที่ขึ้นชื่อเรื่องของสถานบริการที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางเพศ (sex tourism) ที่ได้รับความนิยมในปัจจุบัน นำมาซึ่งรายได้มหาศาลของบรรดานายจ้างหรือสถานประกอบการ โดยการที่นายหน้าจัดหางานข้ามชาติได้มีความพยายามนำพาแรงงานหญิงไทยจำนวนมากเข้าสู่เกาหลีใต้เนื่องจากแรงงานผู้หญิงเหล่านี้เป็นตัวการสำคัญที่สามารถทำกำไรและสร้างรายได้ให้กับรัฐ นายหน้าจัดหางาน ตลอดจนนายจ้างหรือสถานประกอบการได้อย่างดีที่สุดในภายใต้บทบาทของการเป็นผู้หญิงซึ่งเป็นเพศที่สังคมยอมกดขี่ขูดรีดให้อยู่ในสถานะที่ต่ำสุดของสังคม พร้อมทั้งมองว่างานที่ผู้หญิงทำส่วนใหญ่มักเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการตอบสนองต่อด้านอารมณ์ (emotional workers requires)⁷¹ ถูกลดทอนคุณค่าว่าเป็นงานที่ไม่มีความมั่นคง และเมื่อประเด็นปัญหาดังกล่าวถูกทำให้กลายเป็นเรื่องปกติทางสังคม และผู้หญิงสามารถยอมรับได้ จึงเป็นผลทำให้สังคมโดยรวมมองว่าก็ไม่มีความจำเป็น

⁷⁰ Fha, interview by Author, *Thai Woman Workers to be 'Phee-Noi' in South Korea*, March 19, August 25, 2021.

⁷¹ Bhattacharya, "What is Social Reproduction Theory?."

ที่จะต้องทำให้แรงงานดังกล่าวเป็นแรงงานที่ถูกกฎหมาย หรือไม่จำเป็นต้องจ่ายค่าแรงที่เป็นธรรม หรือไม่จำเป็นต้องให้สิทธิในการคุ้มครองดูแลมากนัก ดังนั้น จึงนำมาซึ่งการที่ผู้หญิงเหล่านี้ถูกขูดรีดแรงงานและถูกระงับค่าจ้างภายในห่วงโซ่การค้าแรงงานหญิงมากขึ้น สุดท้ายแล้วเมื่อทำงานได้สักระยะหนึ่ง เธอและฟ้าพบว่าสถานะของพวกเธอที่ต้องตกอยู่ในสภาวะของการเป็นแรงงานผีน้อยนั้น ถึงแม้ว่าจะเป็นช่องทางที่ทำให้เธอทั้งสองมีรายได้และสามารถส่งเงินกลับบ้านได้เป็นจำนวนมากในแต่ละเดือน แต่เธอก็ต้องแลกกับการสูญเสียอิสรภาพที่ไม่สามารถหาสิ่งใดมาทดแทนได้ อันเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าต้องเผชิญกับสภาวะเปราะบางทางด้านสังคม จากการที่พวกเธอต้องกลายเป็นแรงงานผิดกฎหมาย และถูกกดขี่ ไม่ได้รับการยอมรับทั้งจากประเทศต้นทางและประเทศปลายทางผ่านการถูกขนานนามว่าเป็นแรงงานผีน้อยที่ถูกทำให้มีสภาวะล่องหนมากที่สุด

สภาวะเปราะบางทางด้านเศรษฐกิจ

กรกับน้ำ

“พวกเราและรวมถึงผีน้อยอีกหลายคนต่างก็รู้สึกคล้าย ๆ กันว่า เราแทบจะไม่หลงเหลือความเป็นตัวของตัวเองเลย ชีวิตความเป็นอยู่ในแต่ละวันอยู่ในกำมือของนายจ้าง เราไม่มีสิทธิเจรจาต่อรองใด ๆ ทั้งนั้น ผีน้อยคนไหนได้อยู่กับนายจ้างที่ดี ก็ถือว่าเป็นโชคดีกว่าชีวิต แต่ส่วนใหญ่ไม่เป็นแบบนี้ ชีวิตเหมือนถูกจองจำอยู่ตลอดเวลา เพราะคำว่าเงินค่าเดียว”

กรกับน้ำ อายุ 30 และ 31 ปีตามลำดับ ทั้งสองคนเล่าว่าครั้งแรกที่ตัดสินใจเดินทางไปทำงานในเกาหลีใต้ เพราะหมดหนทางที่จะหางานทำในไทยแล้วมีเงินมากพอที่จะมาปลดหนี้คืนแก่เจ้าหนี้ได้แล้ว สำหรับการเดินทางไปทำงานในครั้งนั้น ทั้งสองคนเล่าว่าไม่ได้มีความตั้งใจที่จะเดินทางไปทำงานเป็นหมอนวดตั้งแต่แรกเริ่ม แต่ในขณะที่เดียวกันก็ไม่ได้มีความประสงค์ที่จะเป็นแรงงานถูกกฎหมายตามระบบการจ้างงานของเกาหลีใต้แต่อย่างใด เพราะรับทราบกันดีว่าระบบการจัดสรรอัตราการจ้างแรงงานต่างชาติของเกาหลีใต้นั้น ไม่ได้เอื้อให้แรงงานผู้หญิงสามารถไปทำงานที่มีความครอบคลุมในหลายสาขาอาชีพอย่างแรงงานผู้ชาย เพราะเกาหลีใต้ต้องการเน้นแก้ไขปัญหาการขาดแคลนแรงงาน 3D คือ “งานสกปรก (dirty) งานยาก (demanding/difficult) และงานเสี่ยงอันตราย (dangerous)”⁷² ในสถานประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อม (Small and Medium Enterprises – SMEs) มากกว่า⁷³ กอปรกับไทยไม่มีนโยบายอื่นนอกจากความร่วมมือผ่านนโยบาย

⁷² ฝ่ายแรงงาน ประจำสถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงโซล, *สรุปข้อมูลแรงงานไทยในสาธารณรัฐเกาหลี*, 2548, 1-2.

⁷³ ประพันธ์ ดิษยทัต, *ปัญหาแรงงานไทยผิดกฎหมายในเกาหลีใต้*, 2558, รายงานการศึกษาค้นคว้าส่วนบุคคล: สถาบันทนายความคุ้มครองสิทธิมนุษยชน, 22-23.

EPS ที่จะเป็นการส่งเสริมหรือพัฒนาทักษะฝีมือในกลุ่มแรงงานผู้หญิงอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม แม้ว่าในแต่ละปีจะมีจำนวนแรงงานหญิงไทยที่มีความต้องการเดินทางไปทำงานในเกาหลีใต้เป็นจำนวนมาก แต่ด้วยการที่ไทยมองข้ามความสำคัญและไม่ได้มีการสร้างวาทกรรมเพื่อเชิดชูแรงงานหญิงเหล่านี้ว่ามีส่วนสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจประเทศ อีกทั้งความต้องการนำเข้าแรงงานหญิงต่างชาติผ่านนโยบาย EPS ที่สวนทางกับการจ้างงานจริงในตลาดแรงงานของเกาหลีใต้ กล่าวคือ อาชีพในภาคบริการและงานดูแลภายใต้นโยบาย EPS นับเป็นกลุ่มอาชีพที่อยู่ในลำดับท้ายสุดของความต้องการจ้างแรงงานต่างชาติอย่างถูกกฎหมาย⁷⁴

กรได้เล่าต่อว่าเธอตั้งใจที่จะเดินทางไปทำงานเป็นผีน้อย โดยการทำงานเป็นแม่บ้าน และพี่เลี้ยงเด็กในบ้านของนายจ้างคนไทยที่มีสามีเป็นคนเกาหลีใต้ ซึ่งเป็นญาติห่าง ๆ กัน แต่รายได้ที่ได้รับนั้นน้อยมาก ชั่วโมงการทำงานก็ไม่เหมาะสม สภาพชีวิตความเป็นอยู่ไม่ถูกสุขลักษณะ อันเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการการนำเข้าแรงงานหญิงต่างชาติจากประเทศที่ด้อยกว่าในทางเศรษฐกิจมาทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลเด็ก ตลอดการทำงานบ้าน ดังนั้นเมื่อแรงงานหญิงเหล่านี้อยู่ในประเทศที่ยากจนกว่า จึงทำให้พวกเขาไม่มีกำลังทางเศรษฐกิจมากพอที่จะสามารถจ้างแรงงานอื่นเพื่อมาดูแลครอบครัวต่อไปได้ และประสบกับสภาวะไร้ทางเลือกที่จะเป็นต้องจำยอมและต้องทนทำงานดังกล่าว⁷⁵ โดยสิ่งที่แรงงานหญิงต่างชาติเหล่านี้พึงกระทำได้ จึงเป็นเพียงการส่งเงินกลับประเทศไปยังครอบครัวของตนเท่านั้น⁷⁶

ส่วนน้ำได้เล่าว่า นอกเหนือจากการที่เธอต้องตกอยู่ในสภาวะของการเป็นแรงงานผิดกฎหมายผ่านการเป็นผู้ช่วยแคชเชียร์ในร้านสะดวกซื้อในเกาหลีใต้แล้ว เธอยังต้องประสบกับปัญหาการส่งเงินกลับบ้านอยู่เสมอก่อนที่เธอจะตัดสินใจเดินทางกลับไทย โดยปกติแล้ววิธีการส่งเงินกลับบ้านนั้น แรงงานส่วนใหญ่มักใช้ 3 รูปแบบด้วยกัน คือ (1) นายจ้างเป็นผู้โอนเงินให้ผ่านบัญชีของตัวนายจ้าง (2) โอนเงินผ่านการติดต่อบริษัทนายหน้าที่รับโอนเงินไปต่างประเทศ และ (3) โอนเงินด้วยตัวเองผ่านแอปพลิเคชันธนาคารหรือแอปพลิเคชันโอนเงินต่าง ๆ โดยส่วนใหญ่แล้ว ถ้าเป็นกรณีของแรงงานผีน้อย วิธีที่ได้รับความนิยมสูงสุดก็คือ วิธีแรก กล่าวคือ นายจ้างจะเป็นผู้โอนเงินให้ผ่านบัญชีของนายจ้าง โดยหักจากเงินเดือนแต่ละเดือนที่ได้รับ น้ำได้เล่าต่อว่าหลายครั้งที่เธอจับสังเกตได้ว่านายจ้างโอนเงินให้ยอดไม่ครบตามที่นายจ้างแจ้งหรือนายจ้างมักกดค่าแรงของเธอจนแทบจะเหลือไม่พอใช้เลี้ยงชีพในแต่ละเดือน อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงการที่นายจ้างมีอิทธิพล

⁷⁴ สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงโซล, ข้อมูลสถานการณ์ตลาดแรงงานไทยในเกาหลีใต้ และข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาแรงงานไทยลักลอบทำงานในเกาหลีใต้ ประจำปี 2564, 5-7.

⁷⁵ Korn, interview.

⁷⁶ Nicola Yeates, "Global Migration Perspectives," *Global Commission on International Migration (GCIM)* 44 (2005): 2-3.

เหนือแรงงาน เสมือนเป็นผู้กุมชีวิตที่สามารถกำหนดให้แรงงานสามารถกระทำหรือไม่กระทำกรอย่างใดอย่างหนึ่งได้ตามที่ตนต้องการ⁷⁷ ดังนั้น พวกเขาจึงตัดสินใจเปลี่ยนนายจ้างและเปลี่ยนงานไปเป็นหมอนวดในท้ายที่สุด เนื่องจากเป็นอาชีพของแรงงานผิวน้อยที่สามารถทำรายได้ได้มากที่สุด และเป็นการชี้ให้เห็นว่าถึงแม้ว่าเกาหลีใต้มีความต้องการนำเข้าแรงงานหญิงไทยจำนวนมาก แต่พบว่า เกาหลีใต้ยังคงขาดการออกนโยบายเพื่อมารองรับการจ้างงานแรงงานหญิงข้ามชาติอย่างเหมาะสม อีกทั้งแรงงานหญิงไทยข้ามชาติเหล่านี้กลายเป็นแรงงานที่ผู้ซื้อมีอำนาจในการต่อรองเพื่อลดต้นทุนได้อีกด้วย⁷⁸ ตลอดจนแสดงให้เห็นถึงสถานะเปราะบางทางด้านเศรษฐกิจที่แรงงานผู้หญิงข้ามชาติต้องเผชิญ จากการที่ตัวแสดงต่าง ๆ อาทิ รัฐบาล (จะกล่าวถึงในส่วนที่สาม ซึ่งเป็นส่วนถัดไป) นายหน้าจัดหางาน ตลอดจนนายจ้างหรือสถานประกอบการต่าง ๆ ทั้งไทยและเกาหลีใต้ ได้แสวงหาผลประโยชน์จากแรงงานหญิงไทยเหล่านี้ผ่านการใช้เพศสภาพเพื่อเป็นเครื่องมือในการจัดการกับระบบเศรษฐกิจของประเทศ ที่ชี้ให้เห็นว่าแรงงานหมอนวดหญิงไทยถูกขูดรีดแรงงาน ไม่มีอำนาจในการต่อรองใด ๆ ทางเศรษฐกิจ และน้ำได้ทิ้งท้ายไว้ด้วยน้ำเสียงสิ้นเชิงว่า อย่าว่าแต่จะขอเจรจาขึ้นค่าแรงในแต่ละเดือนเลย แต่การโอนเงินกลับบ้านไปให้แม่จ่ายค่ายาค่าหมอแต่ละเดือนยังไม่มี แม้แต่สิทธิที่จะขอทำธุรกรรมได้ด้วยตัวเอง

สถานะเปราะบางที่อยู่ภายในครัวเรือน (social domestic)

นึ่มกับน้อย

“ฉันตั้งใจไปทำงานเป็นหมอนวดในเกาหลีใต้ ถึงจะได้รายได้ดีและได้เงินส่งกลับบ้าน ครึ่งละมาก ๆ แต่ก็ต้องแบกรับความทุกข์ไว้มากมาย ฉันโดนสามีของนายจ้างที่เป็นชาย เกาหลีคุกคามทางเพศอยู่เสมอ ส่วนลูกฉันที่ไทยเขาก็มองฉันไม่เหมือนเดิม ทั้งที่ในความ เป็นจริงฉันทำไปทั้งหมดก็เพื่อเขา เขายังเด็กเกินกว่าที่จะเข้าใจในสิ่งที่ฉันทำ”⁷⁹

“ฉันก็เป็นอีกคนที่ตั้งใจไปทำงานนวดตั้งแต่แรกเลยเหมือนกัน แต่ฉันถูกนายจ้าง บังคับให้ทำงานนวดและรับแขกจนไม่มีเวลาพัก ในตอนแรกไม่กล้าขอรับความช่วยเหลือจาก

⁷⁷ Nam, interview by Author, *Thai Woman Workers to be 'Phee-Noi' in South Korea*, March 24, August 16, 2021.

⁷⁸ John Smith, *Imperialism in the Twenty-First Century: Globalization, Super-Exploitation, and Capitalism's Final Crisis* (New York: Monthly Review Press, 2016), 16-17.

⁷⁹ Nim, interview by Author, *Thai Woman Workers to be 'Phee-Noi' in South Korea*, April 16, August 17, 2021.

สถานทูต เพราะกลัวว่าถ้าเกิดเรื่องขึ้น จะโดนไล่ออกหรืออาจถูกนายจ้างทำร้ายร่างกาย แต่ในท้ายที่สุดก็ตัดสินใจขอรับความช่วยเหลือ เพราะทนสภาพการทำงานต่อไปไม่ได้”⁸⁰

นึ่มกับน้อย อายุ 27 และ 30 ปีตามลำดับ ทั้งสองคนยอมรับกับผู้วิจัยว่าตั้งใจไปทำงานเป็นหมอนวดในเกาหลีใต้ตั้งแต่แรกเริ่ม โดยนึ่มเล่าว่า ที่ผ่านมาก่อนที่เธอจะเดินทางไปทำงานนวดในเกาหลีใต้ เธอเคยเดินทางไปยังมาเลเซีย และญี่ปุ่นมาก่อน เมื่อเธอสามารถเก็บเงินได้มากขึ้น เธอก็นำเงินทุนดังกล่าวไปต่อยอดเพื่อพาตัวเองไปทำงานเป็นหมอนวดในเกาหลีใต้ต่อไป และช่วงก่อนที่ตัดสินใจเดินทางกลับไทยเมื่อประมาณช่วงต้นปี 2020 ที่ผ่านมา เธอเล่าว่า เธอถูกสามีของนายจ้าง ซึ่งเป็นเจ้าของสถานประกอบการที่เธอทำงานคุกคามทางเพศเธออยู่เสมอ ทำให้เธอมีภักโศกนรรยาของนายจ้างซึ่งเป็นคนไทยทำร้ายร่างกายทุบตีเป็นประจำ และตลอดเวลาที่ทำงานอยู่ที่นั่น ใจของเธอก็คิดถึงแต่ลูก และนับตั้งแต่วันแรกที่เดินทางไปทำงานในเกาหลีใต้จนกระทั่งถึงวันเดินทางกลับ ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวที่ต่างจังหวัดก็ไม่เหมือนเดิม โดยเฉพาะลูกที่ปฏิบัติกับตนเหมือนคนไม่รู้จัก หรือสมาชิกคนอื่น ๆ ในครอบครัวที่สนใจแค่เพียงการขอรับเงินส่งกลับบ้านในแต่ละเดือนเท่านั้น โดยไม่ได้ไถ่ถามชีวิตความเป็นอยู่ว่าชีวิตการทำงานเป็นอย่างไร

นอกจากนี้ น้อยก็ได้กล่าวเสริมว่า ภายใต้การทำงานของพวกเขาซึ่งล้าแล้วแต่เป็นแรงงานผิดกฎหมายในเกาหลีใต้ ส่วนใหญ่ถูกเอารัดเอาเปรียบทุกทาง ไม่ว่าจะเป็นจากรัฐ นายหน้าจัดหางาน หรือนายจ้างในเกาหลีใต้ ที่ผลักดันให้พวกเขาต้องเข้าสู่กระบวนการการค้ามนุษย์ การเป็นผีน้อยมันก็แย่อยู่แล้ว ยิ่งมาเจอปัญหาที่ต้องถูกบังคับใช้แรงงานให้ทำงานโดยไม่สมัครใจ เช่น รับแขกจนไม่มีเวลาพัก หรือถูกทำทารุณกรรมร่างกายหากไม่ยอมรับแขกอย่างต่อเนื่อง จนเธอเองเริ่มมีอาการป่วยทางจิต จนถึงตอนนี้ก็ยังคงรักษาอยู่ เธอพูดพลางเช็ดน้ำตาที่ไหลอาบแก้มของเธอ เธอกล่าวกับผู้วิจัยว่า จนถึงขณะนี้เมื่อนึกย้อนไปถึงเหตุการณ์ตอนนั้นก็ยังคงสะเทือนใจทุกครั้งที่นี่ก็ถึง ได้แต่ขอบคุณโชคชะตาที่ได้เจอนึ่ม เขาเป็นคนยื่นมือเข้ามาช่วยฉันให้ได้รับความช่วยเหลือจากสถานทูต ตอนนั้นฉันได้แต่คิดว่า ถ้าหากยังทำงานอยู่ที่เดิม ฉันคงต้องถึงแก่ชีวิตไม่วันใดก็วันหนึ่งอย่างแน่นอน อันเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงสภาวะเปราะบางที่เกิดขึ้นในหน่วยครัวเรือน ที่ส่งผลให้แรงงานหมอนวดหญิงไทยดังกล่าวถูกทำร้ายร่างกาย ถูกคุกคามทางเพศจากนายจ้างหรือลูกค้ำที่มาใช้บริการในสถานประกอบการที่ตนทำงานอยู่ และท้ายที่สุดตกเป็นเหยื่อของกระบวนการการค้ามนุษย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้จากการที่นายจ้างบังคับให้ค้ำประเวณีร่วม โดยที่แรงงานดังกล่าวขาดความรู้หรือขาดทักษะในการที่จะแสวงหาทางออกให้ตัวเองสามารถหลุดพ้นออกจากวัฏจักรของการค้าแรงงานหมอนวดหญิงไทยในเกาหลีใต้ได้สำเร็จ

⁸⁰ Noi, interview by Author, *Thai Woman Workers to be 'Phee-Noi' in South Korea*, March 19, August 24, 2021.

กล่าวโดยสรุป การค้าแรงงานหมอนวดหญิงไทยในเกาหลีใต้ นับเป็นส่วนหนึ่งของระบบห่วงโซ่อุปทานการค้าแรงงานหญิงที่ถูกทำให้กลายเป็นสินค้าซึ่งมีลักษณะซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับหลายตัวแสดง และทำให้เราสามารถทำความเข้าใจถึงบริบทของปรากฏการณ์การเคลื่อนย้ายแรงงานเพื่อการทำงานของผู้หญิงในลักษณะของโครงข่ายข้ามชาติที่ได้ทำลายมายาคติเรื่องของการเดินทางที่เปลี่ยนแปลงไปจากรูปแบบเดิม เนื่องจากการเคลื่อนย้ายแรงงานหญิงไทยเพื่อไปทำงานในเกาหลีใต้ในปัจจุบันพบว่าส่วนใหญ่เป็นการเดินทางไปทำงานแบบผิดกฎหมาย และเรื่องราวของการเคลื่อนย้ายมีความเชื่อมโยงอยู่กับบริบทของความหมายและความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ถูกซ่อนอยู่ภายในห่วงโซ่ด้วย และตั้งแต่อดีตที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน เราไม่อาจปฏิเสธได้ว่าอัตราค่าแรงขั้นต่ำที่ได้นั้นยังคงเป็นปัจจัยสำคัญที่กระตุ้นให้หญิงไทยจำนวนมากพยายามดิ้นรนหาทางไปทำงานในเกาหลีใต้ในทุกวิถีทางที่สามารถทำได้ โดยเฉพาะแรงงานหญิงไทยจากภาคอีสาน ที่ต่างหอบเอาความหวังเพื่อโอกาสในการแสวงหาชีวิตที่ดีกว่าทั้งของตนเองและครอบครัว และถึงแม้ว่าท้ายที่สุดจะต้องตกอยู่ในสถานะของการเป็นแรงงานผิ้น้อยหรือถูกกดขี่ให้อยู่ในสถานะที่ต่ำสุดของสังคมก็ตาม อีกทั้งประสบการณ์เรื่องเล่าชีวิตการทำงานของแรงงานหญิงไทยทั้ง 15 คนที่เคยทำงานเป็นหมอนวดได้สะท้อนให้เห็นถึงสถานะเปราะบางของแรงงานหมอนวดหญิงไทยที่ต้องเผชิญกับการถูกขูดรีดไม่ทางใดก็ทางหนึ่งเสมอไม่ว่าจะเป็นด้านสังคม เศรษฐกิจ รวมทั้งในหน่วยครัวเรือน ผ่านการพิจารณาถึง 2 ใน 3 ขององค์ประกอบหลักของห่วงโซ่อุปทานโลก (global commodity chains) อันได้แก่ (1) โครงสร้างที่ติดตามการหมุนเวียนสินค้าภายในห่วงโซ่ (input-output structure) โดยอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและการบริการในเกาหลีใต้ในปัจจุบันได้ทำหน้าที่ส่งผู้รับบริการไปยังจุดหมายปลายทางเพื่อใช้บริการการท่องเที่ยวทางเพศ (sex tourism) ผ่านธุรกิจร้านสปาแฝงการค้าบริการจำนวนมากในเกาหลีใต้ ดังนั้นจึงนำมาซึ่งการที่รัฐได้ทำให้ผู้หญิงเหล่านี้กลายเป็นสินค้าป้อนเข้าสู่ระบบตลาดแรงงานเพื่อตอบสนองต่ออุปสงค์แรงงานหมอนวดในเกาหลีใต้ และ (2) การกระจายของอาณาเขตภายในห่วงโซ่ (territorial dispersion of the chains) การจัดส่งแรงงานหมอนวดหญิงไทยไปเกาหลีใต้ในบางกรณี ไม่ได้เกิดขึ้นจากประเทศต้นทางไปยังประเทศปลายทางโดยตรง แต่ในบางกรณีมีการจัดส่งแรงงานไปยังประเทศทางผ่านก่อน เพื่อเป็นการต่อยอดการลงทุนต่อไปในภายภาคหน้า

ส่วนที่สาม: ปัญหาการค้ามนุษย์ที่ยังคงอยู่ในสังคมเกาหลีใต้

ปัญหาการค้ามนุษย์ในสังคมเกาหลีใต้ นับได้ว่าเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมาอย่างยาวนานกว่าทศวรรษ และยังคงดำเนินอยู่จนถึงปัจจุบัน⁸¹ ซึ่งจากการศึกษาพบว่ารัฐทั้งเกาหลีใต้และไทยมีส่วนสำคัญในการทำให้เกิดปัญหาดังกล่าวและเกิดเป็นกระแสการย้ายถิ่นฐานข้ามชาติของกลุ่มแรงงานหมอนวดหญิงไทยที่หลังไหลเข้าสู่เกาหลีใต้เป็นจำนวนมาก และจำนวนแรงงานผิดกฎหมายหรือที่เรียกกันว่าแรงงานฝืน้อยในปัจจุบันยิ่งทวีความรุนแรงเพิ่มจำนวนมากขึ้นผ่าน 2 ปัจจัยสำคัญ คือ (1) การออกนโยบาย Employment Permit System for Foreigners Workers – EPS ซึ่งเกาหลีใต้ได้ประสานความร่วมมือกับไทยและอีก 15 ประเทศทั่วโลกในการมุ่งสร้างความมั่นคงด้านแรงงานแก่ภาคอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อมร่วมกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาการเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติผิดกฎหมายเข้าสู่เกาหลีใต้และเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยเฉพาะปัญหาเรื่องการค้ามนุษย์แก่แรงงานต่างชาติที่ได้รับสิทธิการคุ้มครองไม่ต่างจากแรงงานคนชาติเกาหลีใต้ แต่ในความเป็นจริงกลับพบว่านโยบายดังกล่าวมีปัญหา เนื่องจากไม่สามารถป้องกันการเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติแบบผิดกฎหมายเข้าสู่เกาหลีใต้ได้อย่างจริงจังเท่าที่ควร กลับตรงกันข้าม เสมือนยิ่งเป็นการสร้างแรงดึงดูดให้แรงงานหมอนวดหญิงไทยจำนวนมากตัดสินใจไปเป็นแรงงานฝืน้อยในเกาหลีใต้มากขึ้น และ (2) การที่รัฐทั้งเกาหลีใต้และไทยยังคงเพิกเฉยต่อการแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ และไม่ได้มีมาตรการแก้ปัญหาดังกล่าวอย่างตรงจุดและเป็นรูปธรรมมากพอ⁸² ซึ่งทั้งสองปัจจัยดังกล่าวข้างต้น เป็นการวิเคราะห์โดยใช้ 1 ใน 3 องค์ประกอบหลักของระบบห่วงโซ่อุปทานโลก (global commodity chains) กล่าวคือ โครงสร้างการกำกับดูแลที่อธิบายถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจภายในห่วงโซ่ (organization and governance of chains) การประกาศใช้นโยบายหรือมาตรการใด ๆ ทั้งจากไทยและเกาหลีใต้ที่ส่งผลกระทบต่อ การเคลื่อนย้ายแรงงานหมอนวดหญิงไทย ซึ่งชี้ให้เห็นว่ามีความไม่ลงรอยกันระหว่างหลักธรรมาภิบาลภายในสังคมเกาหลีใต้และหลักธรรมาภิบาลภายนอกระหว่างเกาหลีใต้และไทย และถึงแม้ว่าในปัจจุบันภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์จะมีเทคโนโลยีที่สามารถช่วยให้การเดินทางและการสื่อสารระหว่างประเทศเป็นเรื่องง่าย แต่การดำเนินการในลักษณะดังกล่าวของรัฐทั้งเกาหลีใต้และไทยกลับกลายเป็นการขัดขวาง

⁸¹ Bancha Yuenyongchongcharoen, interview by Author, *Minister Counsellor of Royal Thai Embassy, Seoul*, April 12, July 6, August 26, 2021.

⁸² Noiwiset, interview.

และเป็นอุปสรรคต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานหมอนวดหญิงไทยเข้าสู่เกาหลีใต้เป็นอย่างมาก นำมาซึ่งปัญหาการค้ำมนุษย์ในท้ายที่สุด

ปัจจัยประการแรกที่น่าจะเป็นสาเหตุสำคัญที่นำไปสู่การเกิดคลื่นอพยพย้ายถิ่นฐานเพื่อการทำงานหมอนวดของหญิงไทยข้ามชาติเข้าสู่เกาหลีใต้เป็นจำนวนมาก เนื่องจากการที่เกาหลีใต้ได้ใช้หลักธรรมาภิบาลภายใน (internal governance) และหลักธรรมาภิบาลภายนอก (external governance) ที่ไม่สอดคล้องกับอุปสงค์จริงของตลาดแรงงานภายในเกาหลีใต้ โดยประเทศไทย เป็น 1 ใน 15 ประเทศที่ได้ทำความตกลงบันทึกความเข้าใจด้านแรงงาน (Memorandum of Understanding - MOU) กับเกาหลีใต้ผ่านกรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน เพื่อเป็นหลักประกันว่าแรงงานที่เดินทางไปทำงานในเกาหลีใต้จะได้รับสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ และได้รับการคุ้มครอง⁸³ ซึ่งประกอบไปด้วยแรงงานเฉพาะ 5 ภาค ได้แก่ (1) ภาคการผลิต (2) ภาคการก่อสร้าง (3) ภาคเกษตรและปศุสัตว์ (4) ภาคประมง และ (5) ภาคบริการ ทั้งนี้ ในสัดส่วนความต้องการของตลาดแรงงานในเกาหลีใต้ภายใต้นโยบาย EPS พบว่า “ในปี 2021 เกาหลีใต้มีความต้องการแรงงานไทยในกลุ่มงานภาคบริการ เช่น พนักงานขายสินค้า พ่อครัวแม่ครัวร้านอาหารไทยเพียง 500 คนเท่านั้น”⁸⁴ และส่วนใหญ่เป็นแรงงานเพศชายมากกว่าเพศหญิง⁸⁵ จากประเด็นปัญหาดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าเกาหลีใต้ไม่ได้ให้ความสำคัญแรงงานหญิงต่างชาติหรือเห็นความจำเป็นที่จะทำให้แรงงานเหล่านี้เป็นแรงงานถูกกฎหมายเพิ่มขึ้น แต่กลับถูกมองว่าเป็นแรงงานนอกระบบ (informal sector) ได้ค่าแรงน้อยและมีชั่วโมงการทำงานที่ไม่เหมาะสม⁸⁶ สะท้อนให้เห็นว่าภายใต้การจัดตั้งนโยบาย EPS เป็นเพียงการกีดกันการตั้งถิ่นฐานถาวรของแรงงานต่างชาติในเกาหลีใต้เท่านั้น ซึ่งในขณะเดียวกันเกาหลีใต้ยังคงแสวงหาผลประโยชน์จากแรงงานหญิงต่างชาติผ่านการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและบริการ และมีการดึงแรงงานผู้หญิงข้ามชาติเหล่านี้ไป้อนเข้าสู่การท่องเที่ยวทางเพศ (sex tourism) ในเกาหลีใต้อย่างต่อเนื่อง นับได้ว่าเป็นการปะทะกันภายในสังคมเกาหลีใต้ระหว่างการออกนโยบายเพื่อความต้องการในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและแรงกดดันทางสังคมโดยคนชาติของเกาหลีใต้⁸⁷

⁸³ ดวงฤทัย สังข์ทอง, "บทบาทของรัฐ ทูต แรงงานในกระแสโลกาภิวัตน์ กรณีศึกษา บันทึกความเข้าใจด้านแรงงานระหว่างเกาหลีใต้กับไทย," *วารสารร่วมพฤษภา มหาวิทยาลัยเกริก* 30,2 (2555): 90.

⁸⁴ สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงโซล, *ข้อมูลสถานการณ์ตลาดแรงงานไทยในเกาหลีใต้ และข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาแรงงานไทยลักลอบทำงานในเกาหลีใต้ ประจำปี 2564*, 1-7.

⁸⁵ กรุงโซล, *สรุปข้อมูลแรงงานไทยในสาธารณรัฐเกาหลี*, 8.

⁸⁶ Peterson, "How is the World Organized Economically?," 366-69.

⁸⁷ Stokes, "Migrants Are Doing the Jobs South Koreans Sneer At."

นอกจากนี้ หากพิจารณาถึงการดำเนินการของไทย จะเห็นได้ว่านอกเหนือจากนโยบาย EPS แล้ว ไทยก็ไม่ได้มีการใช้นโยบายอื่นใดอย่างเป็นทางการซึ่งเป็นการส่งเสริมให้แรงงานหญิงไทยสามารถไปทำงานในเกาหลีใต้ได้อย่างเป็นธรรมและเท่าเทียมกับแรงงานชายไทย มีเพียงความพยายามในการแก้ไขปัญหาแรงงานผิดกฎหมายแบบภาพรวม สะท้อนให้เห็นถึงปัจจัยเชิงโครงสร้างในด้านหลักธรรมาภิบาลภายใน (internal governance) ที่มีความสัมพันธ์กันระหว่างผู้มีอำนาจโดยรัฐกับตัวแสดงอื่นภายใต้เครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนย้ายแรงงาน⁸⁸ ซึ่งเน้นให้ความช่วยเหลือทั่วไป เช่น กรณีที่ญาติร้องขอให้มีการติดตามสถานะความเป็นอยู่ของพี่น้องในเกาหลีใต้ หรือการให้ความช่วยเหลือพี่น้องที่ประสบปัญหาตกทุกข์ได้ยากในด้านต่าง ๆ ผ่านการประสานความร่วมมือระหว่างเครือข่ายชุมชนคนไทยในเกาหลีใต้ สถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงโซล และกระทรวงการต่างประเทศ ในการอำนวยความสะดวกในการดำเนินการส่งกลับประเทศเนื่องจากถูกจับกุมหรือถูกเนรเทศ ตลอดจนการดำเนินการปลดรายชื่่ออกจากบัญชีรายชื่อเฝ้าระวังการกระทำความผิดซ้ำในต่างประเทศ (watch list)⁸⁹ เป็นต้น ดังนั้น จะเห็นได้ว่าปัจจัยทางกฎหมายหรือนโยบายซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างเกาหลีใต้และไทย มีส่วนสำคัญในการผลักดันให้แรงงานหญิงเหล่านี้อยู่นอกเหนือระบบการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศและด้วยข้อจำกัดดังกล่าว จึงทำให้เป็นที่มาสำคัญของการเกิดพี่น้อง อีกทั้งเป็นการบีบให้แรงงานหญิงไทยเหล่านี้เข้าสู่การเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการการค้ามนุษย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ปัจจัยประการที่สอง ที่ผ่านมามีพบว่าเกาหลีใต้ขาดความเข้มงวดในการแก้ไขปัญหาแรงงานผิดกฎหมายโดยไม่ได้มีการดำเนินการมาตรการลงโทษต่อนายจ้างชาวเกาหลีใต้อย่างจริงจัง เนื่องจากอุตสาหกรรมภายในประเทศ และธุรกิจทุกภาคส่วนในเกาหลีใต้ยังคงมีความต้องการจ้างแรงงานผิดกฎหมาย เพราะไม่ต้องรับผิดชอบจ่ายค่าประกันสังคมในส่วนของนายจ้างให้แก่แรงงาน⁹⁰ และจนถึงปัจจุบันเกาหลีใต้ยังไม่มี การปรับเพิ่มมาตรการการลงโทษแก่นายจ้างชาวเกาหลีใต้แต่อย่างใด⁹¹ นอกจากนี้ ยังพบว่าเกาหลีใต้ประสบความสำเร็จในการจัดการปัญหาการค้ามนุษย์ แม้ว่ามีแรงงานหมอนวดหญิงไทยหลายรายขอรับความช่วยเหลือจากตำรวจท้องถิ่นของเกาหลีใต้ แต่กลับพบว่า นายหน้าหรือนายจ้างที่บังคับให้แรงงานหมอนวดค้าประเวณี มักถูกลงโทษให้จำคุกโดยมิชอบด้วยข้อหาทั่วไปเท่านั้น และไม่ได้เป็นการถูกจับกุมภายใต้ข้อหาเพื่อการค้ามนุษย์ อีกทั้ง แรงงานหมอนวดหญิงไทยหลายรายกลับเป็นผู้ต้องสงสัยในการค้าประเวณีแทน จากเหตุการณ์ดังกล่าวแสดง

⁸⁸ Yeates, "Global Migration Perspectives," 9.

⁸⁹ Noiwiset, interview.

⁹⁰ Sutthi, interview.

⁹¹ สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงโซล, ข้อมูลสถานการณ์ตลาดแรงงานไทยในเกาหลีใต้ และข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาแรงงานไทยลักลอบทำงานในเกาหลีใต้ ประจำปี 2564, 3.

ให้เห็นว่าเกาหลีใต้ขาดการบังคับใช้กฎหมายในการลงโทษในคดีที่เกี่ยวข้องกับการค้ามนุษย์อย่างเข้มงวดและครอบคลุม⁹² ในขณะที่การดำเนินการแก้ไขปัญหาแรงงานผิดกฎหมายของไทย รัฐมองว่าลักษณะของการที่แรงงานตั้งใจเดินทางไปทำงานอย่างผิดกฎหมายด้วยตนเอง ไม่ถูกนับว่าเข้าข่ายการเป็นเหยื่อของกระบวนการการค้ามนุษย์ แต่เป็นเพียงการเย้ยยาและให้ความช่วยเหลือในบางส่วนเท่านั้น แต่ปัญหาที่เกิดจากการทำร้ายร่างกาย หรือถูกบังคับให้ค้าประเวณียังไม่มีแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการถูกทำร้ายร่างกายที่เป็นรูปธรรมและครอบคลุมเท่าที่ควร⁹³

สรุปได้ว่า ภายใต้การดำเนินการตามหลักธรรมาภิบาลภายในและภายนอกของรัฐทั้งเกาหลีใต้และไทยได้ก่อให้เกิดปัญหาตามมาภายในระบบห่วงโซ่อุปทานโลก โดยเฉพาะเกิดคลื่นอพยพแรงงานหมอนวดหญิงไทยข้ามชาติเข้าสู่เกาหลีใต้จำนวนมาก และท้ายที่สุดนำมาซึ่งปัญหาการค้ามนุษย์ที่จนถึงปัจจุบันก็ยังไม่สามารถแสวงหาทางออกร่วมกันได้อย่างเป็นรูปธรรมทั้งระหว่างเกาหลีใต้และไทย อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นว่าภายใต้ระบบ EPS รัฐและเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนย้ายแรงงานหญิงไทยไปเกาหลีใต้ได้รับผลประโยชน์ภายในระบบเศรษฐกิจจากแรงงานเหล่านี้ไม่มากนัก และที่ผ่านมานี้แนวทางในการให้ความช่วยเหลือฝืนน้อยที่เข้าข่ายว่าเป็นเหยื่อของกระบวนการการค้ามนุษย์ยังไม่ได้รับการแก้ไข อันเนื่องมาจากข้อจำกัดหลายประการของทั้งเกาหลีใต้และไทยที่เหมือนเป็นการชุกปัญหาดังกล่าวไว้ได้พรมที่อยู่ภายใต้บริบทของการพัฒนาเศรษฐกิจประเทศ อีกทั้งการดำเนินการนำเข้าแรงงานต่างชาติจำนวนมากไปยังเกาหลีใต้แทบจะไม่ได้รับการสอดส่องหรือได้รับการตรวจสอบ (traceability) จากองค์การระหว่างประเทศหรือชาติมหาอำนาจใด ๆ มากนัก⁹⁴ จึงเอื้อให้เกาหลีใต้และไทยไม่ได้มีความจริงจังในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวเท่าที่ควร และหลายตัวแสดงที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติ ยังคงใช้ช่องว่างดังกล่าวนี้ในการแสวงหาผลประโยชน์จากการกดขี่แรงงานอย่างต่อเนื่อง และท้ายที่สุดทำให้แรงงานหมอนวดหญิงไทยเหล่านี้ไม่สามารถหาทางหลุดพ้นออกจากกระบวนการการค้ามนุษย์นี้ได้ กอปรกับไทยที่ไม่ได้มองเห็นปัญหาดังกล่าวว่าเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นเร่งด่วนที่ต้องดำเนินการแก้ไข ดังนั้น ปัญหาดังกล่าวจะยังคงดำเนินต่อไปจนกว่าจะมีแนวทางการแก้ไขที่ครอบคลุม เป็นธรรม และสามารถลดจำนวนแรงงานฝืนน้อยในเกาหลีใต้ได้อย่างต่อเนื่องทั้งในปัจจุบันและอนาคต

⁹² Shin Ji-hye, "[Newsmaker] 'Korea fails to respond to human trafficking'," *The Korea Herald* March 5, 2021, accessed July 7, 2021, <http://m.koreaherald.com/view.php?ud=20210305000785>.

⁹³ Sutthi, interview.

⁹⁴ Ibid.

บทสรุปและข้อเสนอแนะจากแรงงานหมอนวดหญิงไทย

บริบทการเคลื่อนย้ายแรงงานหญิงไทยเพื่อการไปทำงานในเกาหลีใต้ภายใต้การค้าแรงงานหมอนวดหญิงไทยข้ามชาตินั้น เป็นการเคลื่อนย้ายแรงงานที่สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดภายใต้ห่วงโซ่อุปทานการค้าแรงงานหญิง (Sex-Trafficking Commodity Chains) อย่างชัดเจน โดยเฉพาะการเคลื่อนย้ายแรงงานเพื่อการไปทำงานเป็นหมอนวดในเกาหลีใต้นั้น เป็นการตอบสนองต่อความต้องการของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและการบริการของเกาหลีใต้ในเชิงการท่องเที่ยวทางเพศ (sex tourism) ที่มีความเกี่ยวข้องอยู่กับมิติของการแบ่งงานกันทำระหว่างเพศชายและเพศหญิงในระดับโลก (The International Division of Reproductive Labor) และนำมาซึ่งการล่องหนของผู้หญิง (women's invisibility) ซึ่งนับได้ว่าเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของเกาหลีใต้อย่างชาญฉลาด สะท้อนผ่านการจ้างงานในภาคบริการและงานดูแลที่มีการยึดโยงอยู่กับบทบาทหน้าที่ของความเป็นผู้หญิง (productive and reproductive labor) จากการศึกษาพบว่า ปัญหาแรงงานผิดกฎหมายในเกาหลีใต้ โดยเฉพาะปัญหาการค้ามนุษย์นั้น ไม่ได้เป็นเพียงสะท้อนให้เห็นถึงเฉพาะการกดขี่แรงงานหมอนวดหญิงไทยผ่านการที่แรงงานเหล่านี้ต้องเผชิญกับสถานะเปราะบางทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ ตลอดจนในระดับหน่วยครัวเรือนเท่านั้น แต่รวมไปถึงการวิเคราะห์ถึงบริบทของแรงงานหญิงไทยที่เดินทางไปทำงานนวดในเกาหลีใต้ถูกขูดรีดแรงงานและตกเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการการค้ามนุษย์ที่พบว่า ไม่ได้เกิดขึ้นผ่านโครงสร้างของกระบวนการการค้ามนุษย์อย่างเป็นระบบตั้งแต่ต้น แต่มีพลวัตที่ส่งผลทำให้เกิดการขูดรีดแรงงานและการค้ามนุษย์ทั้งในประเทศต้นทาง ประเทศทางผ่าน ประเทศปลายทาง และสามารถเกิดขึ้นในระหว่างกระบวนการในเวลาเดียวกันได้อีกด้วย นับเป็นการกดขี่แรงงานผู้หญิงผ่านกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในห่วงโซ่อุปทานการค้าแรงงานหญิงที่ถูกทำให้กลายเป็นสินค้า (Sex-Trafficking Commodity Chains) นอกจากนี้ยังพบว่า นายหน้าจัดหางานข้ามชาติ ผ่านรูปแบบของการสร้างระบบเครือข่ายหรือเครือข่ายบริษัทจัดหางานบนสื่อสังคมออนไลน์ต่าง ๆ ล้วนมีส่วนช่วยในการสนับสนุนให้เกิดแรงจูงใจในการเดินทางไปทำงานอย่างผิดกฎหมายได้ง่ายและสะดวกกว่าการเดินทางไปทำงานโดยผ่านการจัดส่งแรงงานของรัฐ ดังนั้น การค้าแรงงานหมอนวดหญิงไทยในเกาหลีใต้นับเป็นส่วนหนึ่งของระบบห่วงโซ่อุปทานการค้าแรงงานหญิงที่ถูกทำให้กลายเป็นสินค้าซึ่งมีลักษณะซับซ้อนและเกี่ยวข้องหลายตัวแสดง

โดยห่วงโซ่อุปทานการค้าแรงงานหมอนวดหญิงไทยในเกาหลีใต้ ได้มีการเริ่มต้นที่การจัดหาแรงงานเข้าสู่ห่วงโซ่ โดยนายหน้าจัดหางานอาจจะอยู่ในประเทศต้นทางซึ่งเป็นประเทศเดียวกันกับแรงงานหรือเป็นประเทศปลายทางซึ่งเป็นคนละประเทศกับแรงงานก็ได้ ซึ่งอาจเป็นได้ทั้งญาติ

(family network) และบริษัทจัดหางานบนสื่อสังคมออนไลน์ (social network) และเมื่อแรงงานหญิงไทยเดินทางถึงเกาหลีใต้ รูปแบบการทำงานภายหลังการจ้างงาน สามารถจำแนกได้เป็น 2 กรณี กล่าวคือ (1) แรงงานหญิงไทยที่ตั้งใจไปทำงานนวดตั้งแต่แรก และ (2) แรงงานหญิงไทยที่ตั้งใจไปทำงานอย่างอื่นแล้วผันตัวเป็นหมอนวดในภายหลัง ซึ่งพฤติการณ์ดังกล่าวเป็นการสนับสนุนทำให้แรงงานอาจเผชิญกับความเสียหายหลายด้าน โดยเฉพาะการตกเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการการค้ามนุษย์ ทั้งนี้ เพื่อให้สามารถทำความเข้าใจถึงมิติในการเคลื่อนย้ายแรงงานหญิงไทยข้ามชาติ ภายใต้ห่วงโซ่การค้าแรงงานหมอนวดในเกาหลีใต้ได้ชัดเจนมากขึ้นนั้น จำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบ 3 ประการของการวิเคราะห์ระบบห่วงโซ่อุปทานโลก (global commodity chains) อันประกอบด้วย (1) โครงสร้างที่ติดตามการหมุนเวียนสินค้าภายในห่วงโซ่ (input-output structure) (2) การกระจายของอาณาเขตภายในห่วงโซ่ (territorial dispersion of the chains) ประกอบด้วยปัจจัยที่ตั้งทางภูมิศาสตร์สามประการ คือ ประเทศที่ส่ง ประเทศทางผ่าน และประเทศปลายทางที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดส่งแรงงานไทยไปต่างประเทศ และ (3) โครงสร้างการกำกับดูแลที่อธิบายถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจภายในห่วงโซ่ (organization and governance of chains) อันเป็นการกล่าวถึงการประกาศใช้นโยบายหรือมาตรการใด ๆ ทั้งจากไทยและเกาหลีใต้ที่มีจุดประสงค์เพื่อต้องการควบคุมการขึ้นทะเบียนแรงงานต่างชาติทั้งที่ถูกต้องกฎหมายและผิดกฎหมายได้อย่างเป็นระบบ แต่อย่างไรก็ดี ในท้ายที่สุดแล้วกลับพบว่า เกาหลีใต้และไทยต่างมีการใช้หลักธรรมาภิบาลภายในและภายนอกที่ไม่สอดคล้องกัน และได้ก่อให้เกิดเป็นปัญหาการค้ามนุษย์ตามมาในท้ายที่สุด จากการที่เกาหลีใต้และไทยไม่สามารถควบคุมการย้ายถิ่นเพื่อการทำงานเป็นแรงงานหมอนวดของหญิงไทยในเกาหลีใต้ได้อย่างเป็นระบบหรือมีมาตรการการดำเนินการที่เด็ดขาดมากพอ ทำให้ปัญหาดังกล่าวก็ยังคงดำเนินอยู่จนกว่าจะมีมาตรการมารองรับที่ดีพอและเหมาะสมต่อการแก้ไขปัญหา

สำหรับการดำเนินการของไทยและเกาหลีใต้ในปัจจุบันภายใต้กรอบนโยบายอื่น ๆ ที่ควบคุมไปกับการดำเนินนโยบาย EPS พบว่า ในช่วงปลายปี 2019 เป็นต้นมา เกาหลีใต้ได้ออกมาตรการเชิญชวนฝั่่น้อยกลับบ้าน โดยถ้าแรงงานคนใดที่มารายงานตัวกับทางการภายในระยะเวลาที่กำหนด สามารถเดินทางกลับไทยได้โดยไม่ติดบัญชีดำ (black list) ของทางการ และในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ที่ผ่านมามีไทยและเกาหลีใต้ได้พิจารณาการระงับยกเว้นการตรวจลงตรา 90 วันเหลือเพียง 30 วันเท่านั้น ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่กลางปี 2020 จนถึงปัจจุบัน เพื่อจุดประสงค์ในการลดจำนวนแรงงานผิดกฎหมายในเกาหลีใต้ให้น้อยลง แต่เมื่อพิจารณาถึงสถานการณ์ความเป็นจริงแล้ว กลับพบว่าทั้งสองนโยบายข้างต้นก็ยังไม่ได้มีประสิทธิภาพมากพอในการจัดการ เนื่องจาก

จำนวนฝั่่น้อยในเกาหลีใต้ก็ยังคงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในแต่ละปี⁹⁵ และถึงแม้ว่าจะมีสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ที่ส่งผลให้เป็นอุปสรรคต่อการเดินทางไปยังประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก แต่ทว่าเกาหลีใต้ยังคงสามารถเดินทางเข้าออกได้ โดยมีเงื่อนไขว่าจะต้องกักตัวครบ 14 วัน และไม่อนุญาตการเดินทางด้วยวีซ่าประเภทท่องเที่ยว ยกเว้นวีซ่าเพื่อการทำงานหรือวีซ่าครอบครัว ซึ่งจากช่องว่างบางประการของมาตรการการเดินทางเข้าเกาหลีใต้ ทำให้หญิงไทยหลายรายยังคงสามารถหลอกล่อเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองเพื่อลักลอบเดินทางไปทำงานในเกาหลีใต้แบบผิดกฎหมายได้อย่างง่ายดาย⁹⁶

ดังนั้น ผู้วิจัยมองว่าการที่จะสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่นำไปสู่การเกิดขึ้นของปัญหาการค้ามนุษย์ได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยข้อเสนอแนะจากกลุ่มแรงงานหมอนวดหญิงไทยในเกาหลีใต้ เพื่อเป็นแนวทางในการลดปัญหาที่แรงงานจะต้องเผชิญกับการกดขี่แรงงานได้โดยตรง โดยแรงงานหมอนวดบางรายได้เสนอว่าสิ่งสำคัญที่สุดประการแรกที่รัฐควรทำคือ เสนอให้ไทยและเกาหลีใต้จัดสรรโควตาแรงงานไทยไปทำงานในเกาหลีใต้อย่างเป็นทางการและเท่าเทียมมากขึ้นระหว่างแรงงานผู้ชายและผู้หญิง หรือเสนอให้ไทยมีการเจรจาหรือเรื่องความเป็นไปได้ในการจ้างแรงงานภายใต้นโยบาย EPS ที่ครอบคลุมในกลุ่มอาชีพที่ผู้หญิงสามารถทำได้ โดยเฉพาะงานนวดหรืองานที่เกี่ยวข้องกับการบริการหรือการดูแลที่ได้รับค่าแรงอย่างเป็นธรรมและเหมาะสมกับรูปแบบงานไม่ต่างจากแรงงานซึ่งเป็นคนชาติของเกาหลีใต้⁹⁷ ประการที่สอง คือ เสนอให้มีการจัดอบรมในหลักสูตรระยะสั้นแก่แรงงานหญิงไทยเพื่อเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพในเกาหลีใต้อย่างถูกกฎหมายในระยะยาว⁹⁸ ประการที่สาม เสนอให้รัฐมีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึงในทุกภูมิภาค โดยต้องพยายามแก้ไขปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำในสังคมให้ได้โดยเร็ว รวมถึงสร้างความเท่าเทียมในเรื่องของค่าจ้างในแต่ละภูมิภาค⁹⁹ ประการที่สี่ เสนอให้เกาหลีใต้และไทยมีการกำหนดบทลงโทษเพื่อเอาผิดกับเครือข่ายนายหน้าจัดหางานข้ามชาติในข้อหาที่เกี่ยวข้องกับการค้ามนุษย์ และปรับให้เป็นโทษหนักตามที่เห็นสมควร พร้อมทั้งมีมาตรการในการเยียวยาหรือให้ความช่วยเหลือในกรณีที่เป็นแรงงานผิดกฎหมายถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนไม่ว่าจะเป็นการบังคับให้ค้าประเวณีหรือการใช้แรงงานบังคับ¹⁰⁰ และท้ายที่สุดแล้ว การวิเคราะห์ถึงความสำเร็จจากความร่วมมือผ่านนโยบายต่าง ๆ ระหว่างภาครัฐและเอกชนในการแก้ไขปัญหาแรงงานฝั่่น้อยในเกาหลีใต้โดยเฉพาะ

⁹⁵ Yuenyongchongcharoen, interview.

⁹⁶ Noiwiset, interview.

⁹⁷ Nim, interview.

⁹⁸ O, interview.

⁹⁹ A, interview.

¹⁰⁰ Pang, interview.

ปัญหาการค้ำมนุษย์นั้น จะเกิดขึ้นได้จริงหรือไม่นั้นก็ขึ้นอยู่กับว่าเกาหลีใต้พร้อมที่จะยกเลิกการพึ่งพาแรงงานต่างชาติซึ่งเป็นแรงงานผิดกฎหมายราคาถูกลงหรือไม่ เนื่องจากไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา แรงงานหมอนวดหญิงไทยข้ามชาติเหล่านี้ยังคงมีความสำคัญ และมีอิทธิพลต่อการขับเคลื่อนและพัฒนาเศรษฐกิจของเกาหลีใต้อยู่ไม่น้อยจนถึงปัจจุบัน

บรรณานุกรม

- A. By Author. *Thai Woman Workers to be 'Phee-Noi' in South Korea*. March 22, August 25, 2021.
- Aea. By Author. *Thai Woman Workers to be 'Phee-Noi' in South Korea*. August 16, 2021.
- Aim. By Author. *Thai Woman Workers to be 'Phee-Noi' in South Korea*. March 29, 2021.
- Bhattacharya, Tithi. "What Is Social Reproduction Theory?" *Socialistworker.org*, September 10, 2013, accessed May 28, 2021, <https://socialistworker.org/2013/09/10/what-is-social-reproduction-theory>.
- Chol. By Author. *Thai Woman Workers to be 'Phee-Noi' in South Korea*. May 24, August 25, 2021.
- Cook-Reynolds, Melissa, and Nancy Zukewich. "The Feminization of Work." *Canadian Social Trends*, no. 11-008 (2004): 24-28.
- Ehrenreich, Barbara, and Arlie Russell Hochschild. *Global Woman: Nannies, Maids, and Sex Workers in the New Economy*. New York: Henry Holt, 2002.
- Fha. By Author. *Thai Woman Workers to be 'Phee-Noi' in South Korea*. March 19, August 25, 2021.
- Hasan, Sarah. *Labour Migration to South Korea: Policies and Problems Related to Illegal Workers* The Academy of Korean Studies, 2011.
- Huang, Shirlena, Leng Leng Thang, and Mika Toyota. "Transnational Mobilities for Care: Rethinking the Dynamics of Care in Asia." *Global Works* 12, no. 2 (2012): 129-31.
- Isaken, Lise, Uma Devi, and Arlie Hochschild. "Global Care Crisis: Mother and Child's-Eye View." *SOCIOLOGIA, PROBLEMAS E PRÁTICAS* 56 (2008): 61-83.
- Ji-hye, Shin. "[Newsmaker] 'Korea Fails to Respond to Human Trafficking'." *The Korea Herald*, March, 5, 2021, accessed July 7, 2021, <http://m.koreaherald.com/view.php?ud=20210305000785>.
- Kai. By Author. *Thai Woman Workers to be 'Phee-Noi' in South Korea*. April 23, 2021.
- Korn. By Author. *Thai Woman Workers to be 'Phee-Noi' in South Korea*. March 29, August 20, 2021.
- Kyaw, Htin Myar. "The Impact of the Employment Permit System (Eps) on Migration

- Workers: A Case Study of Myanmar Migrant Workers in the Republic of Korea." Master Thesis of International Studies, Ewha Womans University, 2014.
- Launius, Michael A. "The State and Industrial Labor in South Korea." *Bulletin of Concerned Asia Scholars* 16:4 (1984): 2.
- Lee. By Author. *Thai Woman Workers to be 'Phee-Noi' in South Korea*. April 5, 2021.
- Nam. By Author. *Thai Woman Workers to be 'Phee-Noi' in South Korea*. March 24, August 16, 2021.
- Nim. By Author. *Thai Woman Workers to be 'Phee-Noi' in South Korea*. April 16, August 17, 2021.
- Noi. By Author. *Thai Woman Workers to be 'Phee-Noi' in South Korea*. March 19, August 24, 2021.
- Noiwiset, Rarai. By Author. *Coordinator to Take Care of Thai labors who are suffering in overseas (South Korea, Middle East and Taiwan)*. April 20, May 28 2021.
- O. By Author. *Thai Woman Workers to be 'Phee-Noi' in South Korea*. March 30, 2021.
- Orozco, Amaia Pérez. *Global Care Chains: Gender, Migration and Development Series*. Dominican Republic: United Nations International Research and Training Institute for the Advancement of Women (INSTRA), 2009.
- Pang. By Author. *Thai Woman Workers to be 'Phee-Noi' in South Korea*. March 25, 2021.
- Parreñas, Rhacel Salazar. *The International Division of Reproductive Labor*. Servants of Globalization Migration and Domestic Work. Stanford, California: Stanford University Press, 2015.
- Peterson, V. Spike. "How Is the World Organized Economically?". In *Global Politics: A New Introduction*, edited by Jenny Edkins and Maja Zehfuss, 366-69. London and New York: Routledge, 2014.
- Pook. By Author. *Thai Woman Workers to be 'Phee-Noi' in South Korea*. April 22, 2021.
- Sassen, Saskia. "Global Cities and Survival Circuits." In *Global Woman: Nannies, Maids, and Sex Workers in the New Economy*, edited by Barbara Ehrenreich and Arlie Russell Hochschild, 273-74. New York: Henry Holt and Company, 2002.
- Shapkina, Nadia. "The International Division of Reproductive Labor and Sex- Trafficking Commodity Chains." In *Gendered Commodity Chains: Seeing Women's Work and Households in Global Production*, edited by Wilma A. Dunaway, 190-98.

- Redwood City: Stanford University Press, 2013.
- Smith, John. *Imperialism in the Twenty-First Century: Globalization, Super-Exploitation, and Capitalism's Final Crisis*. New York: Monthly Review Press, 2016.
- Sri. By Author. *Thai Woman Workers to be 'Phee-Noi' in South Korea*. March 24, 2021.
- Stokes, Monet. "Migrants Are Doing the Jobs South Koreans Sneer At." *Foreign Policy*, January 28, 2021, accessed July 12, 2021, <https://foreignpolicy.com/2021/01/28/south-korea-migrant-workers/>.
- Sutti, Phupha. By Author. *Head of Assistance for Thai People in Despair Abroad (Phee-Noi, Berries Picking Workers, Fisherman)*. April 16, July 6 2021.
- Thajaroensuk, Don. "A Study of 'Illegal Workers' in South Korea." Master Thesis of Department of Non-Governmental Organization Graduates School, Chonnam National University, 2018.
- Ussasarna, Kannika, and Penchan Pradubmook-Shererb. "Becoming the Little Ghost: The Social and Cultural Construction of Illegal Thai Migrat Workers in South Korea ". *International Journal of Innovation, Creativity and Changes* 12, no. 10 (2020): 338.
- Yeates, Nicola. "Global Migration Perspectives." *Global Commission on International Migration (GCIM)* 44 (2005).
- Yuenyongchongcharoen, Bancha. By Author. *Minister Counsellor of Royai Thai Embassy, Seoul*. April 12, July 6, August 26, 2021.
- Zhroy, Ayman. "A Proposal Framwork for the Study of Illegal Migration." *Egyptian Society for Migration Studies*, no. 2011-01 (2011): 1-18.
- กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. *คู่มือการปราบปรามการค้ามนุษย์และคุ้มครองช่วยเหลือผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์*. 2559.
- กรุงโซล, ฝ่ายแรงงาน ประจำสถานเอกอัครราชทูต ณ. *สรุปข้อมูลแรงงานไทยในสาธารณรัฐเกาหลี*. 2548. 1-2.
- กองคุ้มครองและดูแลผลประโยชน์คนไทยในต่างประเทศ, กรมการกงสุล กระทรวงการต่างประเทศ. *สถิติจำนวนแรงงานไทยที่เดินทางไปทำงานในเกาหลีใต้ (แบ่งแยกตามภูมิภาค)*. 2563.
- จอห์น ฮอลดีเยย์ และ เกแวน แม็คคอร์แมค. *จักรวรรดินิยม ญี่ปุ่นปัจจุบัน*, แปลโดย เสน่ห์ จามริก. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2018.
- ดวงฤทัย สังข์ทอง. "บทบาทของรัฐ ทูต แรงงานในกระแสโลกาภิวัตน์ กรณีศึกษา บันทึกรอคอยความเข้าใจด้าน

- แรงงานระหว่างเกาหลีใต้กับไทย." *วารสารร่วมพฤษ มหาวิทยาลัยเกริก* 30,2 (2555): 83-84.
- นิมนตรา สีเสน. "การเคลื่อนย้ายแรงงานของไทยกับสถานะผิดกฎหมายในเกาหลีใต้." *วารสารสังคมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย* 31,1 (2562): 145-46.
- . "การลักลอบเข้าไปทำงานอย่างผิดกฎหมายของแรงงานไทยในสาธารณรัฐเกาหลีใต้." *วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2557.*
- ประพันธ์ ดิษยทัต. *ปัญหาแรงงานไทยผิดกฎหมายในเกาหลีใต้*. 2558. รายงานการศึกษาส่วนบุคคล: สถาบันทเววงศ์วโรปการ.
- ประเสริฐ แรงค์กล้า. "บทนำ: ชีวิตทางสังคมในการเคลื่อนย้าย (Social Life on the Move)." In *ชีวิตทางสังคมในการเคลื่อนย้าย (Social Life on the Move)*, 19-35. ปทุมธานี: บริษัทภาพพิมพ์จำกัด, 2561.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ คริส เบเคอร์. *เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ*. เชียงใหม่: ซิลค์เวอร์ม, 2546.
- พัชรวัลย์ วงศ์บุญสิน. *การย้ายถิ่น: ทฤษฎีและความเป็นไปได้ในเอเชีย*. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยประชากรศาสตร์, 2553.
- วรพรรณี ดำรงมณี. *การบูรณาการกลไกในการกิจการคุ้มครองและดูแลผลประโยชน์คนไทยในต่างประเทศ*. 2551. รายงานการศึกษาส่วนบุคคล: สถาบันทเววงศ์วโรปการ.
- "พี่น้องไทยในเกาหลีใต้' ทางรอดจากสังคมไร้ทางเลือก." *The 101.Word*, January 14, 2019, accessed July 10, 2021, <https://www.the101.world/little-ghost-in-south-korea/>.
- วาสนา ละอองปลิว. "การเมืองของการ(ไม่)เคลื่อนย้ายของแรงงานหนุ่มสาวไทย." In *ชีวิตทางสังคมในการเคลื่อนย้าย (Social Life on the Move)*, 47. ปทุมธานี: บริษัทภาพพิมพ์ จำกัด, 2561.
- วิลาสินี อาริยะกิจโกศล และ ดร.ศยามล เจริญรัตน์. "การย้ายถิ่นแบบไม่ปกติของหมอนวดหญิงแผนไทยในเกาหลีใต้ (Irregular Migration of Thai Women Massager)." *วารสารนานาชาติ มหาวิทยาลัยขอนแก่น สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์* 6,3 (2016): 52.
- สถานเอกอัครราชทูต ณ กรุงโซล. *ข้อมูลสถานการณ์ตลาดแรงงานไทยในเกาหลีใต้ และข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาแรงงานไทยลักลอบทำงานในเกาหลีใต้ ประจำปี 2564*. 2564. กระทรวงการต่างประเทศ.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นพรัตน์ พรหมจรรย์
วัน เดือน ปี เกิด	19 กันยายน 2537
สถานที่เกิด	นครศรีธรรมราช
วุฒิการศึกษา	ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY